

Εναλλακτική στη σιωπή

Αποτελεσματικότερη προστασία
και υποστήριξη των whistleblowers στην Ελλάδα

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗ ΣΙΩΠΗ: Αποτελεσματικότερη προστασία και υποστήριξη των whistleblowers στην Ελλάδα

Η Διεθνής Διαφάνεια (ΔΔ) είναι η παγκόσμια μη κυβερνητική οργάνωση που πρωταγωνιστεί στον αγώνα κατά της διαφθοράς. Με περισσότερα από 90 παραρτήματα παγκοσμίως και τη Διεθνή Γραμματεία της εγκατεστημένη στο Βερολίνο, η ΔΔ συμβάλλει ενεργά στην ευαισθητοποίηση των πολιτών αναφορικά με τις βλαπτικές συνέπειες της διαφθοράς. Σε συνεργασία με κυβερνητικούς φορείς, τον επιχειρηματικό κόσμο καθώς και με την κοινωνία των πολιτών, η ΔΔ σχεδιάζει, αναπτύσσει και προωθεί την εφαρμογή αποτελεσματικών μέτρων καταπολέμησης της διαφθοράς. Η Διεθνής Διαφάνεια-Ελλάδα (ΔΔ-Ε), το ελληνικό τμήμα της οργάνωσης, στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των πολιτών για τους κινδύνους της διαφθοράς στην Ελλάδα. Μέσα από την προώθηση νομικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων σε εθνικό επίπεδο, τον σχεδιασμό πρακτικών μέτρων και εργαλείων, η ΔΔ-Ε, με την εξειδικευμένη γνώση που διαθέτει, κινητοποιεί οργανισμούς, επιχειρήσεις και άτομα για να συνδράμουν στην εξάλειψη της διαφθοράς.

Εκδότης: Διεθνής Διαφάνεια - Ελλάς
Ερευνήτρια: Άννα Δαμάσκου
Συντονιστές Έργου: Μαρία Νίνη - Διεθνής Διαφάνεια - Ελλάς
Mark Worth - Transparency International Secretariat

Έκδοση: Απρίλιος 2013

Η παρούσα έκδοση αποτελεί προϊόν του προγράμματος «Εναλλακτική στη σιωπή: Αποτελεσματική προστασία και στήριξη των whistleblowers στην Ευρωπαϊκή Ένωση» στο πλαίσιο του οποίου 6 χώρες της ΕΕ (Βέλγιο, Εσθονία, Ελλάδα, Ιταλία, Λετονία και Λουξεμβούργο) κατέγραψαν και αξιολόγησαν τις ισχύουσες εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την προστασία των ανθρώπων που αποκαλύπτουν φαινόμενα διαφθοράς (whistleblowers). Το σύνολο του έργου αποτελεί αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας της Διεθνούς Διαφάνειας-Ελλάδος. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του έργου, εν όλω ή εν μέρει ή και περιληπτικά, κατά παράφραση ή διασκευή, με οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

Με την οικονομική ενίσχυση του προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης
«Πρόληψη και Καταπολέμηση του Εγκλήματος» Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων

Το παρόν έργο απηχεί αποκλειστικά τις απόψεις της συγγραφέα, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν είναι σε καμία περίπτωση υπεύθυνη για την οποιαδήποτε χρήση του περιεχομένου του.

Η Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς θα ήθελε να ευχαριστήσει όλους όσους συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο στην παρούσα έκδοση και ιδίως:
τις φοιτήτριες του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών κ.κ. Σαμπατακάκη Άννα & Κωστοπούλου Ελένη
τη γραφίστρια Μυρτώ Σανταμούρη για την καλλιτεχνική επιμέλεια της παρούσας έκδοσης
τους συνεργάτες μας σε άλλα παραρτήματα της Διεθνούς Διαφάνειας που μοιράστηκαν μαζί μας τις εμπειρίες τους
τους συνεργάτες μας στη Γραμματεία της Διεθνούς Διαφάνειας για τη συνδρομή τους σε θέματα σχεδιασμού και μεθοδολογίας.

ΧΟΡΗΓΟΙ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
WHISTLEBLOWING & WHISTLEBLOWERS	3
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ & ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ.....	4
ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	7
ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΘΕΣΠΙΣΗ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΕΡΙ WHISTLEBLOWING	7
Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΕΡΙ WHISTLEBLOWING - CASE STUDIES	11
ΠΟΡΕΙΑ ΣΕ ΕΝΑ ΔΡΟΜΟ ΣΠΑΡΜΕΝΟ ΜΕ ΑΓΚΑΘΙΑ	14
ΘΑ ΦΑΝΕΙ ΦΩΣ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΝΕΛ;.....	15
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	16
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ	19
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	20

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρόληψη και η έγκαιρη αποκάλυψη – αυτοί είναι οι πιο αποτελεσματικοί τρόποι καταπολέμησης του εγκλήματος, ειδικά της διαφθοράς, που εκτυλίσσεται κατά κύριο λόγο στο σκοτάδι και ενδέχεται να μην έρθει ποτέ στο φως, εκτός αν αποκαλυφθεί από ανθρώπους που πέφτουν τυχαία πάνω της, παραδείγματος χάριν στο πλαίσιο της εργασίας τους. Πρόσφατα σκάνδαλα στην Ελλάδα, που έλαβαν χώρα τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, παρέμειναν στο σκοτάδι για πολύ καιρό, παρότι ήταν ευρέως γνωστά σε μεγάλο κύκλο ανθρώπων. Κανένας από τους εμπλεκόμενους ή τους γνωρίζοντες δεν αποφάσισε να σπάσει τη σιωπή του και να αναφέρει τις άνομες αυτές πράξεις στις αρμόδιες αρχές ή δημόσια, παρότι το ελληνικό νομικό πλαίσιο θεσπίζει σχετική υποχρέωση του πολίτη. Τι θα γινόταν όμως αν ο νόμος ενθάρρυνε τους πολίτες να σπάσουν τη σιωπή τους, προστατεύοντάς τους από αντίποινα ή ακόμα και ανταμειβοντάς τους;

Οι πολίτες που αποκαλύπτουν καταχρηστικές πρακτικές -οι επονομαζόμενοι και whistleblowers- διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πάταξη της διαφθοράς, καθώς η αποκάλυψη αποτελεί προϋπόθεση για την έναρξη ερευνών που οδηγούν εν τέλει σε διώξεις. Ωστόσο, η αποκάλυψη πληροφοριών ενδέχεται να έχει σημαντικό κόστος για τους whistleblowers, καθώς εκτίθενται σε σημαντικούς κινδύνους, όπως η απώλεια της εργασίας τους, η εμπλοκή τους σε δικαστικές διαμάχες ή ακόμη και η απειλή κατά της ζωής τους.

Ως εκ τούτου, η προστασία των whistleblowers είναι σημαντική για την αποκάλυψη εγκλημάτων, ιδίως οικονομικών. Έρευνες που έχουν ήδη διεξαχθεί από την Διεθνή Διαφάνεια καταδεικνύουν ότι η δυναμική του whistleblowing παραμένει ιδιαίτερα ανεκμετάλλευτη στην Ευρώπη, παρά το γεγονός ότι σχετικές διατάξεις περιλαμβάνονται σε αρκετές διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες. Οι κύριες αιτίες είναι η έλλειψη σχετικών εθνικών νομοθετημάτων και η αρνητική χροιά που περιβάλλει τους whistleblowers. Η ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει ένα συμπαγές νομικό πλαίσιο ειδικά για την προστασία των whistleblowers – περιλαμβάνει μόνο διάσπαρτες διατάξεις που τους προσφέρουν περιορισμένη προστασία. Ο ιδιωτικός τομέας δείχνει περισσότερο δεκτικός στην υιοθέτηση πρακτικών whistleblowing, καθώς στις περισσότερες πολυεθνικές και εισηγμένες επιχειρήσεις προβλέπονται εσωτερικές διαδικασίες αναφοράς- καταγγελίας.

Η οικονομική κρίση που διέρχεται η χώρα μας αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία για την καλλιέργεια κλίματος δεκτικού προς την υιοθέτηση ενός σαφούς, σταθερού και αποτελεσματικού νομικού πλαισίου που θα περιλαμβάνει μέτρα για την προστασία των whistleblowers από αντίποινα, επαρκείς μηχανισμούς σε δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς για τη διασφάλιση της ορθής διαχείρισης των καταγγελιών και ενδελεχούς έρευνας, καθώς και διατάξεις για την συλλογή στοιχείων αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του σχετικού νομικού πλαισίου.

Οι whistleblowers μπορούν να αποτρέψουν τον κίνδυνο, να προστατεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να σώσουν ζωές, αρκεί να περιβάλλονται από εγγυήσεις για την ελευθερία της συνείδησης και της έκφρασής τους.

**ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ
ΣΤΗ ΣΙΩΠΗ:
Αποτελεσματικότερη
προστασία
και υποστήριξη
των whistleblowers
στην Ελλάδα**

WHISTLEBLOWING & WHISTLEBLOWERS

Για τον έγκαιρο εντοπισμό και την αποτελεσματική πάταξη παρανομιών σε περισσότερες από 30 χώρες του εξωτερικού¹ έχει θεσπισθεί και εφαρμόζεται συστηματικά και σε ευρεία κλίμακα ο θεσμός του “whistleblowing”, ο οποίος στα ελληνικά θα μπορούσε να αποδοθεί ως «η παροχή πληροφοριών σχετικά με κάποιο τελούμενο ή ενδεχόμενο αδίκημα ή καταχρηστική πρακτική».

Ανάμεσα στους ορισμούς που κατά καιρούς έχουν δοθεί στον όρο “whistleblowing” περιλαμβάνονται και οι ακόλουθοι:

«Η ηθελημένη μη υποχρεωτική πράξη αποκάλυψης που καταγράφεται στα δημόσια αρχεία και διενεργείται από πρόσωπο το οποίο είχε ή έχει προνομιακή πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με σημαντικής βαρύτητας παρανομίες ή άλλες καταχρηστικές πρακτικές πραγματικές, πιθανές ή αναμενόμενες εντός οργανισμού, οι οποίες γνωστοποιούνται σε κάποιο εξωτερικό φορέα, προκειμένου εκείνος να δράσει κατασταθτικά.»²

«Οι επιλογές που είναι διαθέσιμες σε έναν εργαζόμενο, προκειμένου να εγείρει ανησυχία σχετικά με καταχρηστικές πρακτικές στο χώρο εργασίας του.»³

«Η ενίσχυση της λογοδοσίας, μέσω της αποκάλυψης από κάποιο πρόσωπο πληροφοριών σχετικά με καταχρηστική πρακτική, ενώ παράλληλα το εν λόγω πρόσωπο προστατεύεται έναντι αντιποίνων κάθε μορφής.»⁴

Η παροχή πληροφοριών σχετικά με κάποιο αδίκημα ή καταχρηστική πρακτική συνιστά, μεταξύ άλλων, έκφραση της ελευθερίας του λόγου, εργαλείο καταπολέμησης της διαφθοράς, καθώς και μηχανισμό διαχείρισης εσωτερικών διαφορών.⁵ Πρόκειται για ένα αναδυόμενο πεδίο sui generis δικαίου, το οποίο συνδέεται στενά με τους κώδικες δεοντολογίας, το εργατικό δίκαιο, το αστικό δικονομικό δίκαιο, το δίκαιο των συμβάσεων, το νομικό πλαίσιο περί δυσφήμισης, τους συνταγματικούς κανόνες περί ελευθερίας της έκφρασης και της συνείδησης, την επαγγελματική ευθύνη, την εμπιστευτική και προνομιακή πληροφόρηση, την εταιρική διακυβέρνηση, την επίλυση διαφορών και την κανονιστική συμμόρφωση.⁶

Ο θεσμός του whistleblowing αναγνωρίζεται σταδιακά ως σημαντικό εργαλείο στην πρόληψη και εντοπισμό της διαφθοράς και άλλων παράνομων ή καταχρηστικών πρακτικών. Συγκεκριμένα, η υιοθέτηση διαδικασιών whistleblowing στον δημόσιο τομέα εξυπηρετεί την αναφορά υποθέσεων παθητικής διαφθοράς, καθώς και τη διασφάλιση του δημοσίου χρήματος από πράξεις απάτης και εν γένει κακοδιαχείρισης. Αντίστοιχα, η υιοθέτηση διαδικασιών whistleblowing στον ιδιωτικό τομέα εξυπηρετεί την αναφορά υποθέσεων ενεργητικής διαφθοράς και καταχρηστικών πρακτικών. Οι δε εταιρείες έχουν κάθε λόγο να εφαρμόζουν διαδικασίες εσωτερικής αναφοράς, διότι με τον τρόπο αυτό προφυλάσσουν την εικόνα και τη φήμη της εταιρείας τους.

Προβαίνοντας σε αποκαλύψεις ο “whistleblower”, ή σε ελεύθερη ελληνική απόδοση «ο πληροφοριοδότης», δύναται να προλάβει τη διάπραξη παρανομιών, να προστατέψει ανθρώπινα δικαιώματα και να διαφυλάξει το κράτος δικαίου. Η διαφθορά και άλλες παράνομες πράξεις τις περισσότερες φορές διαπράττονται εν κρυπτώ, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι, αν δεν αποκαλυφθούν από κάποιο άμεσα εμπλεκόμενο πρόσωπο, ενδέχεται να μην έρθουν ποτέ στο φως. Ωστόσο, η παροχή πληροφοριών ενδέχεται να έχει υψηλό κόστος για τον πληροφοριοδότη, καθώς ο τελευταίος εκτίθεται σε σημαντικούς κινδύνους, όπως η απώλεια της εργασίας ή ακόμα και της ζωής του, προκειμένου να προστατέψει το δημόσιο συμφέρον.⁷

whistleblowing
«η παροχή πληροφοριών
σχετικά με κάποιο
τελούμενο
ή ενδεχόμενο αδίκημα
ή καταχρηστική πρακτική»

Η παροχή πληροφοριών
σχετικά με κάποιο αδίκημα
ή καταχρηστική πρακτική
συνιστά, μεταξύ άλλων,
έκφραση της ελευθερίας
του λόγου

1. Banisar D., “Whistleblowing: International Standards and Developments”, στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.
2. Jubb P.B., “Whistleblowing”: a Restrictive Definition and Interpretation”, 21 Journal of Business Ethics 1999, σελ. 77-94.
3. Calland R. & Dehn G., Whistleblowing around the World: Law, Culture and Practice, 2004, σελ. 9.
4. Banisar D., “Whistleblowing: International Standards and Developments”, στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.
5. Banisar D., “Whistleblowing: International Standards and Developments”, στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.
6. Haig R. & Bowal P., Whistleblowing and Freedom of Conscience: towards a New Legal Analysis, 2012.
7. Transparency international, Policy Position: Whistleblowing - an Effective Tool in the Fight against Corruption, 2010.

Ο whistleblower διακρίνεται από αυτό που στο ελληνικό νομικό σύστημα καλείται «μάρτυρας», δεδομένου ότι ο whistleblower προσέρχεται προς παροχή πληροφοριών πάντα με δική του πρωτοβουλία και η παράνομη ή καταχρηστική πράξη έρχεται για πρώτη φορά στο φως χάρη στην αποκάλυψη του whistleblower.⁸

Αναφορικά με τη συμπεριφορά των (δυντικών) whistleblowers έχει παρατηρηθεί ότι:⁹

- Σε πολλές περιπτώσεις, πρόσωπα που γνώριζαν δεν παρείχαν πληροφορίες, καθώς δεν κατάφεραν να αναγνωρίσουν το αδίκημα ή την καταχρηστική πρακτική που λάμβανε χώρα στο περιβάλλον τους.
- Τα υψηλόβαθμα στελέχη τρέπονται σε whistleblowers με μεγαλύτερη συχνότητα.
- Οι εργαζόμενοι τείνουν να τρέπονται σε whistleblowers με μεγαλύτερη συχνότητα, όταν νιώθουν ότι η οικονομική κατάσταση του φορέα στον οποίο εργάζονται είναι καλή, όταν νιώθουν οι ίδιοι οικονομικά διασφαλισμένοι, καθώς και προστατευμένοι από τον κίνδυνο αντιποίνων. Υπό αυτό το πρίσμα, παρατηρείται π.χ. ότι οι εργαζόμενοι που είναι μέλη του οικείου σωματείου εργαζομένων τρέπονται σε whistleblowers με μεγαλύτερη συχνότητα.
- Όσο περισσότερη στήριξη/αποδοχή απολαμβάνει κάποιος σε προσωπικό, κοινωνικό ή επαγγελματικό επίπεδο, τόσο συχνότερα τείνει να τραπέι σε whistleblower.
- Οι περισσότεροι whistleblowers δηλώνουν ότι θα θυσιάζαν την ανωνυμία τους, προκειμένου να παράσχουν πληροφορίες σε πρόσωπο που γνωρίζουν και εμπιστεύονται.
- Οι whistleblowers που ξεπέρασαν τα όργανα του οικείου φορέα τους, προκειμένου να παράσχουν πληροφορίες, δηλώνουν ότι το έπραξαν, διότι η κουλτούρα ηθικής των προϊσταμένων τους ήταν αμφίβολη.
- Τα πρόσωπα που τείνουν να παρέχουν πληροφορίες με μεγαλύτερη συχνότητα δηλώνουν ότι δεν ενδιαφέρονται για την οικονομική επιβράβευση της πράξης τους. Ωστόσο, πρόσωπα που δεν θα προέβαιναν σε αποκαλύψεις ενδέχεται να παρακινήθούν από τέτοια κίνητρα, ιδίως αν αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.

Οι περισσότεροι whistleblowers δηλώνουν ότι θα θυσιάζαν την ανωνυμία τους, προκειμένου να παράσχουν πληροφορίες σε πρόσωπο που γνωρίζουν και εμπιστεύονται

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ & ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Η ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο περί whistleblowing. Τούτο δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι κάποιο πρόσωπο που θα τρεπόταν σε whistleblower δεν θα απολάμβανε προστασίας στην ελληνική έννομη τάξη, δεδομένου ότι ενυπάρχουν σε αυτή διάσπαρτες διατάξεις για την εξυπηρέτηση του ίδιου σκοπού. Οι πιο σημαντικές από τις εν λόγω διατάξεις¹⁰ είναι οι ακόλουθες:

Το **άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα** περί κατάχρησης δικαιώματος ορίζει ότι η άσκηση δικαιώματος απαγορεύεται, αν υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος.

Το **άρθρο 252 του Ποινικού Κώδικα** περί παραβίασης του υπηρεσιακού απορρήτου ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι δεν αποτελεί άδικη πράξη η χρησιμοποίηση, εντός του αναγκαίου μέτρου, πληροφορίας ή εγγράφου, που γίνεται για την ικανοποίηση του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος της ενημέρωσης της κοινής γνώμης.

Το **άρθρο 263B του Ποινικού Κώδικα** περί μέτρων προστασίας και επιείκειας για όσους συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς, ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι αν υπάλληλος που έχει διαπράξει ενεργητική δωροδοκία, δωροδοκία δικαστή ή είναι συμμετοχος σε παθητική δωροδοκία, σε εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, καθώς και στο αδίκημα της απιστίας, συμβάλλει ουσιαδώς, με αναγγελία στην αρχή, στην αποκάλυψη της συμμετοχής στις πράξεις αυτές υπαλλήλου ή δικαστικού λειτουργού, τιμωρείται με ποινή μειωμένη.

Η ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο περί whistleblowing

8. European Parliament – Directorate General Internal Policies of the Union – Budgetary Support Unit – Budgetary Affairs, Whistleblowing Rules: Best Practice, Assessment and Revision of Rules Existing in EU Institutions, σελ. 9.

9. Ethics Resource Center, Inside the Mind of a Whistleblower – a Supplement Report of the 2011 National Business Ethics Survey, 2012.

10. Βλ. Παράρτημα για αναλυτική παράθεση των σχετικών διατάξεων.

Ο ανωτέρω υπάλληλος τιμωρείται με μειωμένη ποινή και όταν το πρόσωπο που καταγγέλλεται κατέχει θέση σημαντική υπερέχουσα της δικής του και ο ίδιος μεταβιβάζει στο Δημόσιο όλα τα περιουσιακά στοιχεία που έχει αποκτήσει αμέσως ή εμμέσως από την τέλεση ή τη συμμετοχή στην τέλεση των πιο πάνω εγκλημάτων.

Αν ο υπάιτιος εγκλημάτων σχετικά με την υπηρεσία, απιστίας ή νομιμοποίησης εσόδων που προέρχονται άμεσα από τις συγκεκριμένες εγκληματικές δραστηριότητες προσφέρει αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή στις πράξεις αυτές ατόμων που διατελούν ή διατέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί, το δικαστικό συμβούλιο, με βούλευμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα, διατάσσει την αναστολή της ασκήσεως σε βάρος του ποινικής δίωξης και την αμελητέα παραπομπή της δικογραφίας στη Βουλή. Την παραπάνω αναστολή μπορεί να διατάξει και το δικαστήριο, εφόσον τα στοιχεία προσφέρονται μέχρι την έκδοση απόφασης σε δεύτερο βαθμό. Εάν η Βουλή αποφασίσει την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος Υπουργού ή Υφυπουργού, κατά το άρθρο 86 του Συντάγματος, σε περίπτωση καταδίκης από το Ειδικό Δικαστήριο, ο ως άνω συμμετοχος που προσέφερε τα αποδεικτικά στοιχεία τιμωρείται με ποινή μειωμένη. Εάν η κίνηση της ποινικής διαδικασίας δεν είναι δυνατή λόγω παραγραφής του αδικήματος, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο εδάφιο β' της παραγράφου 3 του άρθρου 86 του Συντάγματος, στον κατηγορούμενο επιβάλλεται ποινή μειωμένη.

Η νομική υποχρέωση αναφοράς αξιόποινων πράξεων δεν αποτελεί εναλλακτική του θεσμού του whistleblowing

Υπάλληλος ο οποίος καταγγέλλει την τέλεση κάποιου από τα εγκλήματα των άρθρων 235 έως 261 του Ποινικού Κώδικα (εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία) και με βάση την καταγγελία του ασκείται ποινική δίωξη σε βάρος ενός ή περισσότερων υπαλλήλων, μπορεί, μετά από αίτημά του, να μεταταχθεί, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων με απόφαση του οικείου Υπουργού και του Υπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, σε οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία, εφόσον υπάρχουν σε αυτή κενές οργανικές θέσεις.

Το **άρθρο 371 του Ποινικού Κώδικα** περί παραβίασης της επαγγελματικής εχεμύθειας ορίζει μεταξύ άλλων ότι η πράξη δεν είναι άδικη και μένει ατιμώρητη, αν ο υπάιτιος απέβηκε στην εκπλήρωση καθήκοντός του ή στη διαφύλαξη έννομου ή για άλλο λόγο δικαιολογημένου ουσιώδους συμφέροντος δημοσίου ή του ίδιου ή κάποιου άλλου, το οποίο δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά.

Το **άρθρο 40 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας** περί της υποχρέωσης ιδιωτών ορίζει μεταξύ άλλων ότι ακόμα και ιδιώτες οφείδουν στις συγκεκριμένες περιπτώσεις που προβλέπονται από το νόμο, αν αντιληφθούν οι ίδιοι αξιόποινη πράξη που δίδεται αυτεπαγγέλτως, να την αναγγείλουν στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο.

Το **άρθρο 9 του ν. 2928/2001** περί τροποποίησης διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλων διατάξεων για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων ορίζει μεταξύ άλλων ότι, κατά την ποινική διαδικασία για τις πράξεις της συγκρότησης ή συμμετοχής σε οργάνωση της παραγράφου 1 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα και για συναφείς πράξεις, μπορεί να λαμβάνονται μέτρα για την αποτελεσματική προστασία από πιθανή εκδίκαση ή εκφοβισμό των ουσιωδών μαρτύρων, των προσώπων που κατά το άρθρο 187Α του Ποινικού Κώδικα βοηθούν στην αποκάλυψη εγκληματικών δραστηριοτήτων ή και των οικείων τους.

Παρά την αποδεδειγμένα μεγάλη αξία του whistleblowing, ο θεσμός βρίσκεται ακόμη στα σπάργανα, δεδομένου ότι ελάχιστες μόνο χώρες έχουν υιοθετήσει σχετικό πλαίσιο γενικής εφαρμογής

Παρά τον ικανό αριθμό των σχετικών διατάξεων, τούτες, όπως προαναφέρθηκε, είναι διάσπαρτες σε διάφορα νομοθετήματα, με αποτέλεσμα να μην προσφέρουν ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό πλέγμα προστασίας τόσο για τον δημόσιο όσο και για τον ιδιωτικό τομέα. Η νομική υποχρέωση αναφοράς αξιόποινων πράξεων δεν αποτελεί εναλλακτική του θεσμού του whistleblowing, ενώ και το νομικό πλαίσιο περί προστασίας μαρτύρων δεν προσφέρει προστασία ισοδύναμη με αυτή που προσφέρεται στο πλαίσιο του whistleblowing, δεδομένου ότι, μεταξύ άλλων, δεν είναι όλοι οι whistleblowers μάρτυρες, αλλά ενδεχομένως πρόσωπα που έχουν μόνο υποψίες περί παράνομης ή καταχρηστικής πρακτικής.¹¹

Ωστόσο, παρά την αποδεδειγμένα μεγάλη αξία του whistleblowing, ο θεσμός βρίσκεται ακόμη στα σπάργανα, δεδομένου ότι ελάχιστες μόνο χώρες έχουν υιοθετήσει σχετικό πλαίσιο γενικής εφαρμογής. Οι περισσότερες χώρες έχουν παραμείνει σε

11. Transparency international. Policy Position: Whistleblowing - an Effective Tool in the Fight against Corruption, 2010.

αποσπασματικές διατάξεις για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων μόνο καταστάσεων. Τα τελευταία χρόνια, η διεθνής κοινότητα ασκεί πιέσεις προς τα κράτη για την εκπόνηση και εφαρμογή διαδικασιών whistleblowing τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Χαρακτηριστική είναι και η σχετική δέσμευση που ανέλαβε η Ελλάδα στο πλαίσιο του Μνημονίου¹², προκειμένου να καταπολεμήσει αποτελεσματικά τη φοροδιαφυγή. Η παροχή αποτελεσματικής νομικής προστασίας και η σαφής καθοδήγηση περί της διαδικασίας αναφοράς ευαισθητοποιεί και εμπνέει εμπιστοσύνη στους δυνητικούς whistleblowers, ενώ παράλληλα διευκολύνει τις αρχές να καταγράψουν τις παραβάσεις του ισχύοντος νομικού πλαισίου. Παρατηρείται δε ότι ο ιδιωτικός τομέας είναι πιο δεκτικός στην υιοθέτηση διαδικασιών whistleblowing από ότι ο δημόσιος¹³.

Ο ιδιωτικός τομέας είναι πιο δεκτικός στην υιοθέτηση διαδικασιών whistleblowing από ότι ο δημόσιος

Καταγράφονται, ενδεικτικά, οι ακόλουθες πρακτικές στον ελληνικό ιδιωτικό τομέα:

- Ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων & Βιομηχανιών δημοσίευσε τον Μάρτιο του 2011 τον «Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης για τις Εισηγμένες Εταιρείες», όπου, μεταξύ άλλων αναφέρει:

«Εσωτερική Επικοινωνία:

Η εταιρεία θα πρέπει να παρέχει κανάλια εσωτερικής επικοινωνίας με σκοπό την κατανόηση και την υποστήριξη των στόχων του ΣΕΕ (Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου και Διαχείρισης Κινδύνων), των διαδικασιών, αλλήλ και των αρμοδιοτήτων των υπαλλήλων, σε όλα τα επίπεδα (επικοινωνία της Διοίκησης με το προσωπικό και με το ΔΣ, επικοινωνία του ΔΣ με τους εσωτερικούς και εξωτερικούς ελεγκτές κ.λπ.). Παραδείγματα Εφαρμογής: [...]

- Καθιέρωση πολιτικής whistle-blowing για αναφορά παράνομων πράξεων από τους υπαλλήλους. Οι σχετικές οδηγίες περιλαμβάνονται στο ενδοεταιρικό δίκτυο.»
- Ο Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών Α.Ε. στον Κώδικα Εταιρικής Δεοντολογίας που δημοσίευσε τον Νοέμβριο του 2009, μεταξύ άλλων αναφέρει:

«Το ενδιαφέρον μου για τη συμμόρφωση της εταιρείας με το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο:

Δεσμεύομαι να διεξάγω τα εργασιακά μου καθήκοντα με ακεραιότητα και σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και τους εσωτερικούς κανονισμούς. Σε περίπτωση που αντιληφθώ κάποιο περιστατικό που παρεκκλίνει από τις διατάξεις του Κώδικα και ενδέχεται να ζημιώσει την εταιρεία ή κάποιον εργαζόμενο, θα πρέπει να το αναφέρω στον προϊστάμενό μου. Θα συμμορφώνομαι με τους εσωτερικούς κανόνες και κανονισμούς ως αυτοί ισχύουν σε κάθε περίπτωση. Οι εσωτερικοί αυτοί κανόνες είναι συγκεκριμένοι για την εταιρεία και ενδέχεται να υπερβαίνουν τα όρια της απλής συμμόρφωσης με το νομικό πλαίσιο. Η παράβαση των εσωτερικών κανόνων και κανονισμών ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο οικονομικές ζημιές, αλλά και να απειλήσει τα συμφέροντα της εταιρείας και την επιχειρηματική της ικανότητα έως κάποιο βαθμό.

Ερώτηση: Εάν έχω αμφιβολίες κατά πόσον μία ενέργεια η οποία βρίσκεται υπό την ευθύνη μου είναι νόμιμη ή ηθική ή ενδέχεται να έχει αρνητικό αντίκτυπο ως προς τη φήμη της εταιρείας, πώς πρέπει να χειριστώ το ζήτημα;

Απάντηση: Δεν θα πρέπει να εξάγω μόνος μου συμπεράσματα. Θα πρέπει να συμβουλευόμαι τον προϊστάμενό μου.»

- Η Εμπορική Bank στον Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης που δημοσίευσε τον Μάιο του 2011, μεταξύ άλλων, αναφέρει:

«Συμμόρφωση με τη Νομοθεσία, τους Κανονισμούς και τους Εσωτερικούς Κανόνες:

Καθιερώνει εμπιστευτική διαδικασία λήψης παραπόνων και παρατηρήσεων από τους υπαλλήλους της Τράπεζας σχετικά με θέματα μη τήρησης της νομοθεσίας, των κανονισμών και σωστών λογιστικών πρακτικών (whistle-blowing).»

- Η εταιρεία Vodafone στον «Απολογισμό εταιρικής υπευθυνότητας και βιώσιμης ανάπτυξης Απριλίου 2011 – Μαρτίου 2012» αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι στόχος της για τα έτη 2011-2012 είναι η ολοκλήρωση του μηχανισμού whistleblowing για περιπτώσεις διαφθοράς, ενώ για τα έτη 2012-2013 στόχος της είναι η εναρμόνιση του μηχανισμού whistleblowing με την προτεινόμενη από τον όμιλο Vodafone διαδικασία για τη διαχείριση περιπτώσεων διαφθοράς.

12. Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής, 2012, σελ. 7.

13. Banisar D., "Whistleblowing: International Standards and Developments", στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το whistleblowing προβλέπεται και προστατεύεται από πλείονες διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες και κείμενα, όπως μεταξύ άλλων:

- Η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά της Διαφθοράς (2003), δυνάμει του άρθρου 33.
- Η Σύμβαση του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας για τη Λήξη της Εργασιακής Σχέσης (1982), δυνάμει του άρθρου 5.
- Η Σύμβαση Ποινικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης (1999), δυνάμει του άρθρου 22.
- Η Σύμβαση Αστικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης (1999), δυνάμει του άρθρου 9.
- Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δυνάμει του άρθρου 10.
- Η Σύμβαση της Αφρικανικής Ένωσης για την Πρόληψη και Καταστολή της Διαφθοράς (2003), δυνάμει του άρθρου 5 του Κεφαλαίου 6.
- Η Διαμερικανική Σύμβαση κατά της Διαφθοράς (1996), δυνάμει του άρθρου 3 του Κεφαλαίου 8.
- Οι Κατευθυντήριες Γραμμές της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη Συμμόρφωση σε θέματα Ακεραιότητας (2010), δυνάμει του κεφαλαίου 9.
- Οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ για τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις (2000), δυνάμει του κεφαλαίου 2.
- Ο Οδηγός Καλής Πρακτικής του ΟΟΣΑ για τους Εσωτερικούς Ελέγχους, την Συμμόρφωση και την Ηθική (2010).
- Η Σύσταση του ΟΟΣΑ για τη Βελτίωση της Ηθικής Συμπεριφοράς στις Δημόσιες Υπηρεσίες (1998).
- Η Σύσταση του ΟΟΣΑ περί Κατευθυντηρίων Γραμμών για τη Διαχείριση Συγκρούσεων Συμφερόντων στις Δημόσιες Υπηρεσίες (2003).
- Η Σύσταση του ΟΟΣΑ κατά της Διαφθοράς (2009).
- Η απόφαση 1729 (2010) της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Ευρώπης.
- Το Παράρτημα στο Άρθρο 24 του Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (1996).
- Οι Κανόνες Συμπεριφοράς του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου για την Καταπολέμηση της Εκβίασης και της Δωροδοκίας (2005), δυνάμει του άρθρου 7.
- Οι Αρχές του Παγκόσμιου Οικονομικού Forum για την Αντιμετώπιση της Διαφθοράς (2005), δυνάμει του κεφαλαίου 5.5.
- Οι Επιχειρηματικές Αρχές για την Αντιμετώπιση της Διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας (2003), δυνάμει του κεφαλαίου 5.5.

Επιτυχημένα εθνικά νομοθετήματα περί whistleblowing θεωρούνται μεταξύ άλλων:

- Η Whistleblower Protection Act (WPA) των ΗΠΑ (1989), η οποία συμπληρώθηκε από τη Sarbanes-Oxley Act (2002) και τη Dodd-Frank Wall Street Reform Consumer Protection Act (2010).
- Η British Public Interest Disclosure Act (PIDA) της Μ. Βρετανίας (1998).
- Η Protected Disclosures Act (PDA) της Ν. Αφρικής (2000).

Η πρόταση της Διεθνούς Διαφάνειας, όπως παρατίθεται παρακάτω, σχετικά με τις κατευθυντήριες αρχές πάνω στις οποίες θα πρέπει να βασίζονται τα εθνικά νομοθετήματα περί whistleblowing είναι ως επί το πλείστον εμπνευσμένη από τις ανωτέρω επιτυχημένες εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΕΡΙ WHISTLEBLOWING

Για πρώτη φορά το 2009, η Διεθνής Διαφάνεια διαμόρφωσε μια σειρά κατευθυντηρίων αρχών, εμπνευσμένων από βέλτιστες εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, πάνω στις οποίες θα πρέπει να βασίζονται τα εθνικά νομοθετήματα περί whistleblowing για τον δημόσιο όσο και για τον ιδιωτικό τομέα. Οι εν λόγω κατευθυντήριες αρχές αναμορφώθηκαν το 2012, κατόπιν δημόσιας διαβούλευσης και επεξεργασίας από εμπειρογνώμονες. Οι εν λόγω αρχές είναι οι εξής¹⁴:

14. Transparency international, Recommended Principles for Whistleblower Legislation, 2012.

Ορισμός

1. **Whistleblowing:** η αποκάλυψη ή αναφορά πληροφοριών σχετικά με μια διεφθαρμένη, παράνομη ή απατηλή ή βλαπτική πρακτική σε έναν φορέα του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, που αφορούν ή απειλούν το δημόσιο συμφέρον, άτομα ή εμπλεκόμενους φορείς.

Κατευθυντήρια αρχή

2. **Προστατευόμενα άτομα και πληροφορίες:** όλοι οι υπάλληλοι και οι εργαζόμενοι στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα δικαιούνται (α) προσβάσιμες και αξιόπιστες ευκαιρίες για να αναφέρουν καταχρηστικές πρακτικές, (β) ισχυρό πλέγμα προστασίας από όλες τις μορφές αντιποίνων, (γ) μηχανισμούς αποκαλύψεων για την προώθηση μεταρρυθμίσεων που αποκαθιστούν ελλείψεις νομοθετικές, πολιτικές ή διαδικαστικές και αποκαθιστούν μελλοντικές καταχρηστικές πρακτικές.

Πεδίο εφαρμογής

3. **Ευρύς ορισμός του whistleblowing:** η αποκάλυψη ή αναφορά καταχρηστικών πρακτικών όπως ενδεικτικά και όχι περιοριστικά: ποινικά αδικήματα, παραβάσεις νομικών υποχρεώσεων, μη ορθή απονομή δικαιοσύνης, κινδύνους για τη δημόσια υγεία, την ασφάλεια ή το περιβάλλον, κατάχρηση εξουσίας, κατάχρηση δημόσιας περιουσίας, μεγάλης κλίμακας κακοδιαχείριση, συγκρούσεις συμφερόντων, καθώς και η συγκάλυψη των ανωτέρω.
4. **Ευρύς ορισμός του whistleblower:** κάθε υπάλληλος ή εργαζόμενος του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα, αλλά και πρόσωπο εκτός της στενά νοούμενης υπαλληλικής σχέσης, όπως σύμβουλοι, εργολάβοι, εκπαιδευόμενοι/ασκούμενοι, εθελοντές, φοιτητές οι οποίοι πραγματοποιούν άσκηση, εποχιακοί εργαζόμενοι και πρώην υπάλληλοι, που κινδυνεύει από αντίποινα¹⁵.
5. **Όριο προστασίας whistleblowing:** προστασία θα παρέχεται για αποκαλύψεις που διενεργούνται με την εύλογη πεποίθηση ότι η πληροφορία είναι βάσιμη κατά το χρόνο αποκάλυψής της¹⁶. Η προστασία επεκτείνεται και σε όσους αποκαλύπτουν αβάσιμες πληροφορίες, έχοντας την εύλογη πεποίθηση ότι η πληροφορία είναι βάσιμη κατά το χρόνο αποκάλυψής της.

Μέτρα Προστασίας

6. **Προστασία έναντι αντιποίνων:** ο whistleblower πρέπει να προστατεύεται έναντι πάσης φύσης αντιποίνων και άνισης ή δυσμενούς μεταχείρισης στο χώρο εργασίας. Η εν λόγω προστασία περιλαμβάνει πάσης φύσεως βλαπτικές συνέπειες, όπως απόλυση, διαθεσιμότητα, πειθαρχικές κυρώσεις, εκδικητικές μεταθέσεις, παρενόχληση, επίθεση, μειωμένα καθήκοντα ή ώρες απασχόλησης, στέρηση προαγωγών ή εκπαίδευσης, απώλεια θέσης ή προνομίων, καθώς και την απειλή των ως άνω πράξεων.
7. **Προστασία της ταυτότητας του πληροφοριοδότη:** η ταυτότητα του whistleblower, δεν δύναται να αποκαλύπτεται χωρίς τη ρητή συναίνεση του.
8. **Αντιστροφή του βάρους απόδειξης στον εργοδότη:** ο εργοδότης φέρει το βάρος της σαφούς και πειστικής απόδειξης ότι τα μέτρα που έλαβε κατά του whistleblower δεν οφείλονται ή δεν συνδέονται με αποκάλυψη στην οποία προέβη ο τελευταίος.
9. **Παραπληνητικές αναφορές:** whistleblower ο οποίος προέβη σε αναφορά γεγονότος το οποίο είναι εμφανώς ψευδές δεν προστατεύεται έναντι πιθανών πειθαρχικών/εργασιακών κυρώσεων και αστικής ευθύνης¹⁷. Όσοι κατηγορούνται αδικώς θα αποκαθίστανται προσηκόντως.

Ο whistleblower πρέπει να προστατεύεται έναντι πάσης φύσης αντιποίνων και άνισης ή δυσμενούς μεταχείρισης στο χώρο εργασίας

15. Η προστασία επεκτείνεται και στους αποπειρώμενους ή δυνητικούς whistleblowers, άτομα που προσφέρουν συμπληρωματικές πληροφορίες, καθώς και αυτούς που συνδράμουν ή αποπειρώνται να συνδράμουν whistleblowers.

16. Ως «εύλογη πεποίθηση» μπορεί να οριστεί η περίπτωση κατά την οποία κάποιο πρόσωπο θα μπορούσε λογικά να υποψιαστεί την τέλεση αδικοπραξίας υπό το φως των διαθέσιμων στοιχείων.

17. Το βάρος απόδειξης ότι ο whistleblower γνώριζε ότι οι πληροφορίες ήταν ψευδείς κατά το διάστημα της αποκάλυψης φέρει αυτός τον οποίο αφορά η αποκάλυψη.

10. **Ευθύνη:** κάθε αποκάλυψη που γίνεται στο πλαίσιο του whistleblowing θα απαηθείσεται από κάθε πειθαρχική, ποινική, αστική και διοικητική ευθύνη, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων περί (συκοφαντικής) δυσφήμισης, προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων και προστασίας δεδομένων. Το βάρος απόδειξης για την πρόθεση του whistleblower να παραβεί το νόμο φέρει αυτός τον οποίο αφορά η αποκάλυψη.
11. **Δικαίωμα άρνησης:** άρνηση να αναμειχθεί κανείς σε πράξη διαφθοράς ή παράνομη πράξη δεν συνεπάγεται κυρώσεις ή βλαπτικές συνέπειες οποιασδήποτε μορφής.
12. **Αυξημένη ισχύς:** ο νόμος πρέπει να υπερισχύει κάθε ιδιωτικής συμφωνίας ή ιδιωτικού κανόνα που ακυρώνουν στην πράξη τις διατάξεις του νομικού πλαισίου περί whistleblowing, συμπεριλαμβανομένων συμφωνιών πίστης και εμπιστευτικότητας / εχεμύθειας.
13. **Ανώνυμοι πληροφοριοδότες:** ανώνυμοι whistleblowers των οποίων η ταυτότητα αποκαλύπτεται χωρίς τη ρητή συναίνεσή τους θα δικαιούνται τα ίδια μέτρα προστασίας με τους επώνυμους whistleblowers.
14. **Μέτρα ασφαλείας:** εφόσον η ζωή ή η σωματική ακεραιότητα του whistleblower και των μελών της οικογενείας του τίθενται σε κίνδυνο, λαμβάνονται μέτρα για την προστασία τους.

Διαδικασίες αναφοράς

15. **Εσωτερικές αναφορές:** οι κανόνες και διαδικασίες του whistleblowing πρέπει είναι ευχερώς προσβάσιμες και κατανοητές, να διασφαλίζουν την εμπιστευτικότητα ή την ανωνυμία (εκτός και αν ο whistleblower ρητώς συναινεί στην μη τήρησή τους), να διασφαλίζουν την συνολική, έγκαιρη και ανεξάρτητη διερεύνηση των αποκαλύψεων και να διαθέτουν διαφανείς, εφαρμόσιμους και έγκαιρους μηχανισμούς διευθέτησης των καταγγελιών των whistleblowers περί αντιποίνων, συμπεριλαμβανομένου μηχανισμού τιμώρησης των διαπραττόντων τα εν λόγω αντίποινα¹⁸.
16. **Εξωτερικές αναφορές προς εποπτικές αρχές:** εφόσον η αναφορά εντός του εργασιακού χώρου δεν είναι εφικτή ή πρακτική, οι whistleblowers πρέπει να μπορούν να κάνουν αναφορές προς εποπτικούς φορείς ή άτομα εκτός του εργασιακού χώρου τους. Μεταξύ των τελευταίων περιλαμβάνονται φορείς δικωκτικοί, φορείς διερεύνησης, αιρετοί αξιωματούχοι ή εξειδικευμένοι φορείς διαχείρισης περιστατικών whistleblowing.
17. **Εξωτερικές αναφορές προς τρίτους:** σε περιπτώσεις επείγοντος ή σοβαρού δημοσίου ή ιδιωτικού κινδύνου, καθώς και σε περιπτώσεις διαρκούς καταχρηστικότητας που απειλεί το δημόσιο συμφέρον, οι whistleblowers θα προστατεύονται για αποκαλύψεις που κάνουν σε τρίτους όπως τα ΜΜΕ, η κοινωνία των πολιτών, ενώσεις νομικών, συνδικαλιστικές και επαγγελματικές ενώσεις¹⁹.
18. **Μέσα αναφορών και παροχής συμβουλής:** στους εργαζομένους του ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα, καθώς και στους υπαλλήλους εισηγμένων εταιριών, πρέπει να είναι διαθέσιμο ένα ευρύ φάσμα εργαλείων αναφοράς, όπως τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας και συμβουλής, διαδικτυακοί τόποι, γραφεία κανονιστικής συμμόρφωσης και εσωτερικοί ή εξωτερικοί ombudsmen. Οι μηχανισμοί θα πρέπει να διασφαλίζουν την ασφαλή, εμπιστευτική ή και ανώνυμη αναφορά, σύμφωνα με το κείμενο νομικό πλαίσιο περί προστασίας δεδομένων. Όσοι αναζητούν μόνο συμβουλή θα πρέπει επίσης να προστατεύονται πλήρως.

Οι κανόνες και διαδικασίες του whistleblowing πρέπει είναι ευχερώς προσβάσιμες και κατανοητές, να διασφαλίζουν την εμπιστευτικότητα ή την ανωνυμία να διασφαλίζουν την συνολική, έγκαιρη και ανεξάρτητη διερεύνηση των αποκαλύψεων και να διαθέτουν διαφανείς, εφαρμόσιμους και έγκαιρους μηχανισμούς διευθέτησης των καταγγελιών των whistleblowers περί αντιποίνων

18. Οι εργαζόμενοι πρέπει να ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τους εσωτερικούς μηχανισμούς αναφοράς, ως πρώτο βήμα, εφόσον τούτο είναι εφικτό και πρακτικό. Ως οδηγό για εσωτερικές διαδικασίες αναφοράς παρακαλούμε δείτε PAS Code of Practice for Whistleblowing Arrangements, British Standards Institute and Public Concern at Work, 2008.

19. Σε περίπτωση που οι δίαυλοι αποκάλυψης διαφοροποιούνται, οι διαδικασίες περί της αποκάλυψης δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να είναι επαχθείς και θα πρέπει να επιτρέπουν η αποκάλυψη να βασίζεται σε εύλογη υπόνοια (πχ UK Public Interest Disclosure Act)

19. **Εθνική ασφάλεια / κρατικό απόρρητο:** σε περίπτωση που από την αποκάλυψη τείνει να απειληθεί η εθνική ασφάλεια, κρατικά ή στρατιωτικά απόρρητα ή διαβαθμισμένες πληροφορίες, πρέπει να εφαρμόζονται ειδικές διαδικασίες και δικλίδες ασφαλείας για τις αναφορές, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τους την ευαίσθητη φύση του αντικειμένου, ώστε να διασφαλίζεται η εσωτερική παρακολούθηση του ζητήματος και να αποφεύγεται η περιττή δημόσια έκθεση. Οι εν λόγω διαδικασίες θα πρέπει να επιτρέπουν εσωτερικές αναφορές, αναφορές σε ανεξάρτητο θεσμικά και οργανωτικά εποπτικό φορέα, καθώς και αναφορές προς φορείς που διαθέτουν τους απαραίτητους μηχανισμούς εγγύησης της ασφάλειας. Οι εξωτερικές αναφορές προς τρίτους, όπως π.χ. ΜΜΕ και φορείς της κοινωνίας των πολιτών, θα δικαιολογείται μόνο σε περιπτώσεις: (α) επείγοντος ή σοβαρής απειλής για τη δημόσια υγεία, ασφάλεια ή το περιβάλλον, (β) που η εσωτερική αναφορά θα οδηγούσε σε προσωπική βλάβη ή καταστροφή των στοιχείων, (γ) που η αποκάλυψη θα έβληπε καίρια την εθνική ασφάλεια ή πρόσωπα. Σημειώνεται ότι η πληροφορία πρέπει να είναι ήδη χαρακτηρισμένη ως «εμπιστευτική/απόρρητη» - ο χαρακτηρισμός αυτός δεν μπορεί να δοθεί αναδρομικά κατόπιν της σχετικής αποκάλυψης.

Αποζημιώσεις και συμμετοχή

20. **Αποζημίωση:** η σχετική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει αποζημίωση για κάθε είδους άμεση, έμμεση ή μελλοντική συνέπεια των αντιποίνων, με σκοπό την πλήρη αποκατάσταση του whistleblower. Τούτο περιλαμβάνει προσωρινή αποκατάσταση, ασφαλιστικά/περιοριστικά μέτρα κατά του υπαιτίου, δικαστικά και διαμεσολαβητικά έξοδα, μετακίνηση σε άλλο τμήμα του εργασιακού φορέα, αποζημίωση για απωλεσθέντα ή αναμενόμενα κέρδη και κοινωνική υποβάθμιση, καθώς και αποζημίωση για κάθε βλάβη, περιλαμβανομένων εξόδων ιατρικών, μετεγκατάστασης ή προστασίας της ταυτότητας του whistleblower. Η δημιουργία ενός κεφαλαίου για την κάλυψη των νομικών εξόδων και της παροχής συνδρομής προς whistleblowers που αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα θα πρέπει να εξεταστεί.
21. **Δικαίωμα ακρόασης:** η σχετική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει το δικαίωμα του whistleblower που θεωρεί ότι καταπατήθηκαν τα δικαιώματά του να τυγχάνει ακρόασης από ανεξάρτητη αρχή με δικαίωμα ένστασης. Οι σχετικές αποφάσεις πρέπει να εκδίδονται σε σύντομο χρόνο. Ο whistleblower δικαιούται να καλεί και να εξετάζει μάρτυρες. Οι δικονομικοί κανόνες πρέπει να είναι ισόρροποι και αντικειμενικοί.
22. **Συμμετοχή του whistleblower στην υπόθεση:** ο whistleblower ως άμεσα ενδιαφερόμενο μέρος, δικαιούται να συμβάλει σε επικείμενες έρευνες και ανακρίσεις. Ο whistleblower πρέπει να έχει τη δυνατότητα, χωρίς τούτο όμως να απαιτείται, να αποσαφηνίσει έτι περαιτέρω την καταγγελία του και να εισφέρει συμπληρωματικές πληροφορίες και στοιχεία. Επιπλέον, πρέπει να αναγνωρίζεται το δικαίωμά του whistleblower να ενημερώνεται για το αποτέλεσμα της έρευνας και να σχολιάζει το αποτέλεσμα.
23. **Κίνητρα ενθάρρυνσης:** εφόσον τούτο δεν απαγορεύεται από την κείμενη εθνική νομοθεσία, ο whistleblower θα δικαιούται ένα μέρος από τα ανακτηθέντα κεφάλαια ή από το επιβαλλόμενο συνεπεία της αποκάλυψής του πρόστιμο. Άλλα κίνητρα ενθάρρυνσης δύνανται να είναι η δημόσια αναγνώριση ή επιβράβευση, εφόσον συμφωνεί ο whistleblower, προαγωγή στο χώρο εργασίας ή η δημόσια συγγνώμη για τα αντίποινα που υπέστη.

Δομή του νόμου, λειτουργία και αναθεώρηση

24. **Νομοθέτημα περί whistleblowing:** προκειμένου να διασφαλισθεί η σαφήνεια και η απρόσκοπτη εφαρμογή του σχετικού νομικού πλαισίου, απαιτείται η θέσπιση διακριτού νομοθετήματος περί whistleblowing και όχι η θέσπιση διάσπαρτων διατάξεων σε διάφορα νομοθετήματα.
25. **Δημοσίευση στοιχείων:** ο αρμόδιος για την εφαρμογή του whistleblowing φορέας θα πρέπει να συλλέγει και να δημοσιεύσει σε τακτά διαστήματα (τουλάχιστον μια φορά κατ' έτος) πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή του νόμου και των σχετικών πλαισίων, σύμφωνα και με το νομικό πλαίσιο περί ιδιωτικότητας και προστασίας δεδομένων. Η εν λόγω πληροφόρηση πρέπει να αναφέρει, μεταξύ άλλων, τον αριθμό των υποθέσεων που χειρίστηκε, την έκβαση των υποθέσεων (απόρριψη, αποδοχή, διερεύνηση, βασιμότητα), τον χρόνο που ανάλωσε για την επεξεργασία τους, τις αποζημιώσεις και ανακτήσεις (τηρώντας εμπιστευτικότητα εφόσον το επιθυμεί ο whistleblower), τις αντιλήψεις περί της παραβατικότητας που επικρατεί στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, ενώ θα πρέπει και να ευαισθητοποιεί τους πολίτες αναφορικά με την χρήση των μηχανισμών whistleblowing.

26. **Συμμετοχή ενδιαφερομένων:** η σχετική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει ότι στη θέσπιση και τακτική αναθεώρηση του νομικού πλαισίου θα συμμετέχουν και ενδιαφερόμενοι φορείς, όπως σωματεία εργαζομένων, επαγγελματικές οργανώσεις, η κοινωνία των πολιτών και η ακαδημαϊκή κοινότητα.
27. **Εκπαίδευση:** η σχετική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει την άρτια εκπαίδευση των υπαλλήλων και στελεχών του δημοσίου τομέα και των εισηγμένων εταιριών. Η σχετική νομοθεσία θα πρέπει να αναρτάται σε εμφανές σημείο στο χώρο εργασίας.

Εφαρμογή

28. **Φορέας αρμόδιος για την εφαρμογή του whistleblowing:** η σχετική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου φορέα, ή την επιφόρτιση ενός υπάρχοντος φορέα με την εν λόγω αρμοδιότητα, ο οποίος θα λαμβάνει και θα διερευνά καταγγελίες για αντίποινα, καθώς και για μη άρτια διερεύνηση των αποκαλύψεων. Ο εν λόγω φορέας θα μπορούσε ενδεχομένως να εκδίδει δεσμευτικές συστάσεις και να διαβιβάζει την υπόθεση στις αρμόδιες εποπτικές, εξεταστικές και διωκτικές αρχές. Ο φορέας θα παρέχει συμβουλές και στήριξη στους πολίτες αναφορικά με θέματα που ενέχουν whistleblowing, θα μεριμνά για την εποπτεία και ενδεχόμενη αναθεώρηση του σχετικού νομικού πλαισίου, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης αναφορικά με τη χρήση του θεσμού, καθώς και την ευρύτερη δυνατή κοινωνική αποδοχή του. Ο φορέας θα πρέπει να εξοπλισθεί με επαρκείς πόρους και αρμοδιότητες, ώστε να επιτελεί το έργο του.
29. **Κυρώσεις για αντίποινα και ανάμιξη στην αναφορά του whistleblower:** αντίποινα ή ανάμιξη στην αναφορά του πληροφοριοδότη θα θεωρούνται μη αποδεκτή συμπεριφορά και οι υπαίτιοι θα τιμωρούνται με πειθαρχικές και αστικές κυρώσεις, χωρίς να αποκλείονται και οι ποινικές κυρώσεις, όπου τούτο κρίνεται απαραίτητο.
30. **Παρακολούθηση της αναφοράς και αναθεώρηση:** η σχετική νομοθεσία πρέπει να προβλέπει ότι οι βάσιμες αναφορές θα διαβιβάζονται στις αρμόδιες εποπτικές αρχές για παρακολούθηση και, όπου απαιτείται, θα λαμβάνονται διορθωτικά μέτρα ή αναθεώρηση της πολιτικής.

Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΕΡΙ WHISTLEBLOWING

Σκάνδαλο τηλεφωνικών υποκλοπών Vodafone ²⁰

Το σκάνδαλο των τηλεφωνικών υποκλοπών που έλαβαν χώρα κατά τα έτη 2004-2005 ήταν ένα από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα των τελευταίων δεκαετιών στην Ελλάδα. Αφορούσε τηλεφωνικές υποκλοπές σε βάρος σημαντικών δημοσίων προσώπων.

Οι υποκλοπές αποκαλύφθηκαν στις 4 Μαρτίου 2005, έπειτα από έναν έλεγχο ρουτίνας που διεξήγαγε η εταιρία Vodafone στο λογισμικό της. Η κυβέρνηση ενημερώθηκε στις 10 Μαρτίου 2005 και αποκάλυψε το γεγονός στην κοινή γνώμη στις 2 Φεβρουαρίου 2006. Αποκαλύφθηκε ότι, μέσω ειδικού λογισμικού που είχε εγκατασταθεί στην εταιρία, παρακολουθούνταν περίπου 100 τηλέφωνα με τη χρήση 14-16 καρτοκινητών «τηλεφώνων-σκιών», τα οποία κατέγραφαν τις συνομιλίες. Μετά από δικαστική έρευνα δύο ετών που δεν απέδωσε αποτελέσματα, τον Αύγουστο του 2008, η υπόθεση μπήκε στο αρχείο. Δύο χρόνια μετά, το 2010, η υπόθεση ξανάνοιξε με την εμφάνιση νέων στοιχείων που υποδείκνυαν υπόθεση κατασκοπείας με ανάμιξη της αμερικανικής πρεσβείας.

Με την υπόθεση των υποκλοπών συνδέεται και η υπόθεση του θανάτου του υπαλλήλου της Vodafone Κ.Τ. Ο Κ.Τ., που ήταν υπεύθυνος για την ανάπτυξη του δικτύου της εταιρείας Vodafone, βρέθηκε νεκρός στις 9 Μαρτίου 2005, μια μέρα πριν γνωστοποιηθεί στις αρχές η ύπαρξη του ύποπτου λογισμικού. Ο θάνατός του αποδόθηκε αρχικά σε αυτοκτονία, εκδοχή που υποστηρίχθηκε από το πρώτο δικαστικό πόρισμα. Η υπόθεση όμως άνοιξε ξανά το 2010, καθώς νέα στοιχεία αποκάλυψαν στενή σύνδεση του θανάτου με την υπόθεση των υποκλοπών και ενίσχυσαν την εκδοχή της διοργανωτικής ενέργειας.

20. http://www.koel.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=3192:2009-05-11-13-57-55&catid=169:265-08052009
<http://el.wikipedia.org>
http://crisisandresponsibility.blogspot.gr/2010/01/vodafone_28.html
http://www.press-time.com/new/index.php?option=com_content&view=article&id=1714:lr-vodafone&catid=16:reportage&Itemid=72
http://tsalikiidis.com/case_presentation_gr.html

Τα στοιχεία δείχνουν ότι υψηλόβαθμα στελέχη της ελληνικής Vodafone είχαν ενημερωθεί από την Ericsson με επιστολή και δισκέτα για την ύπαρξη του συστήματος συνακροάσεων στο λογισμικό που είχε προμηθευθεί η Vodafone. Ο τότε αντιπρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της Vodafone είχε δηλώσει ότι ο ίδιος δεν είχε ενημερωθεί για το σύστημα αυτό. Η έρευνα κατέδειξε επιπλέον ότι πέντε υπάλληλοι της εταιρείας Vodafone είχαν ηλεκτρονική πρόσβαση στο ψηφιακό κέντρο.

Ο Κ.Τ. είχε εκφράσει επίσης μεγάλη ανησυχία στην αρραβωνιαστικιά του για κάτι λάθος που συνέβαινε στην εταιρεία. Δεν ανέφερε κάτι συγκεκριμένο για υποκλοπές ή για παράνομη δραστηριότητα, αλλά είπε ότι κάτι κακό συνέβαινε που αν δημοσιοποιηθεί θα προκαλέσει καταστροφή. Είχε, επίσης, πει στην αρραβωνιαστικιά του, τις τελευταίες ημέρες της ζωής του, ότι η αποχώρησή του από την εταιρεία ήταν «ζήτημα ζωής και θανάτου».

Έως και σήμερα, δεν έχουν βρεθεί οι δράστες και δεν έχει αποδοθεί πολιτική ευθύνη σε καμία από τις δύο κυβερνήσεις που ήταν στην εξουσία ενόσω εξελισσόταν το σκάνδαλο. Η Vodafone, από την άλλη, αρνείται την οποιαδήποτε ανάμειξη στην υπόθεση. Ωστόσο, σχετική δικαστική απόφαση έκρινε ότι «η Vodafone δεν επέδειξε την απαιτούμενη επιμέλεια [...] και δεν απευθύνθηκε στον αρμόδιο Εισαγγελέα και στην αρμόδια Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών. Αντιθέτως, και ειδικότερα στις 8 Μαρτίου 2005, απενεργοποίησε το παρείσακτο λογισμικό, που είχε ως συνέπεια την απώλεια κρίσιμων στοιχείων για τον εντοπισμό των δραστών, αφού κατ' αυτόν τον τρόπο δόθηκε η δυνατότητα στους τελευταίους να πληροφορηθούν ότι το παρείσακτο λογισμικό είχε γίνει αντιληπτό και να καλύψουν τα ίχνη τους».

Σκάνδαλο υποβρυχίων Ferrostaal ²¹

Το 2000, η τότε ελληνική κυβέρνηση, με απόφαση του ΚΥΣΕΑ, προχώρησε στην παραγγελία νέων υποβρυχίων, επιλέγοντας να αγοράσει έναν νέο τύπο, για τον οποίον δεν υπήρχε ούτε πρότυπο ούτε κάποιο μοντέλο. Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση συμφώνησε να αγοράσει το πρώτο από την αλυσίδα παραγωγής, πάνω στο οποίο αναγκαστικά γίνονταν δοκιμές και πειράματα. Είναι αυτό που ονομάστηκε «Παπανικολής» και διαπιστώθηκε στην πορεία ότι έγερνε.

Στο τέλος του 2010, η τότε κυβέρνηση, που προερχόταν από το ίδιο κόμμα με την κυβέρνηση του 2000, υπέγραψε αναθεώρηση της σύμβασης του 2000. Σύμφωνα με τη νέα σύμβαση, παρέλαβε με 5 χρόνια καθυστέρηση το υποβρύχιο «Παπανικολής», χάρισε ποινικές ρήτρες για τις καθυστερήσεις εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ, ανέλαβε τα πρόστιμα απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση και δεσμεύθηκε με σχεδόν μηδενικές ποινικές ρήτρες εφεξής για τυχόν νέες καθυστερήσεις στην παράδοση νέων υποβρυχίων.

Σε δημοσίευμα του γερμανικού περιοδικού Der Spiegel γίνεται αναφορά σε ύποπτες πληρωμές στην υπόθεση της πώλησης των υποβρυχίων. Όπως αναφέρει το περιοδικό, «στα τέλη Οκτώβρη του 2010, οι έρευνες δεν είχαν εντοπίσει ακόμα ποιοι πολιτικοί και στρατιωτικοί στην Ελλάδα, την Πορτογαλία και τη Νότια Αφρική είχαν δωροδοκηθεί». Ωστόσο, υπογραμμίζει ότι «το μοίρασμα μίζων θεωρείται πλέον βέβαιο από όσους έχουν αναλάβει τη διαλεύκανση της υπόθεσης».

Τα στοιχεία που συνθέτουν την υπόθεση αγοράς των γερμανικών υποβρυχίων περιέχονται σε μια ευρύτερη έρευνα για τη γερμανική εταιρεία, η οποία ακολουθούσε την τακτική των «αδιαφανών» πληρωμών και δωροδοκιών και σε άλλες χώρες του κόσμου. Η έρευνα αφορά σε αμφισβητήσιμες ή μη πρέπουσες πληρωμές από την Ferrostaal, σχετικά με τα μεγαλύτερα projects της εταιρείας, που εκτείνονται σε διαφορετικούς επιχειρηματικούς τομείς και σε πολλές χώρες. Στη δικογραφία που συνέταξε η εισαγγελία του Μονάχου υπάρχει αναφορά για μη διαφανείς πληρωμές από τη Ferrostaal σε ένα μυστικό «κύκλο προσευχής», όπως χαρακτηρίζεται. Ο κύκλος αυτός φέρεται να αποτελείται από υψηλόβαθμα πρόσωπα με μεγάλη επιρροή, βουλευτές και συμβούλους με ισχυρές διασυνδέσεις. Στο πόρισμα του ΣΔΟΕ καταγράφεται ένα από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα των τελευταίων δεκαετιών, στο οποίο εμφανίζονται να εμπλέκονται άνω των 70 ατόμων, αρχής γενομένης από τον τότε υπουργό Εθνικής Αμύνης, έως Γενικούς Διευθυντές Εξοπλισμών, μέλη Διοικήσεων των Ναυπηγείων Σκαρμαγκά και μέλη επιτροπών διενέργειας και παρακολουθήσεως των επίμαχων συμβάσεων.

21. <http://www.fimes.gr/2011/02/upovrychia-skandalo/>
<http://erodotos.wordpress.com/2011/02/08/skandalo-yovvryxio/>
<http://www.ekeo.gr/2011/05/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CE%B4%CE%BF%CE%B5-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B2%CF%81%CF%8D%CF%87%CE%B9%CE%B1-%C2%AB214/#more-13622>
<http://www.pame.gr/politiki/politika/skandalo-ipovvrixion-oliki-atimorisia.html>
<http://www.newsbomb.gr/apokalyptseis/story/213597/skandalo-yovvryhion-ferrostaal-h-germaniki-pleyra>
<http://www.otyposnews.gr/archives/24797#axzz209LOHcto>

Με μια κίνηση που οδηγεί στο κλείσιμο με συνοπτικές διαδικασίες της υπόθεσης του σκανδάλου της αγοράς των και απαλλοτρώσει όλους τους εμπλεκόμενους τόσο στην Γερμανία όσο και στην Ελλάδα, η γερμανική Δικαιοσύνη σφράγισε οριστικά τον φάκελο του σκανδάλου με την επιβολή ενός απλού προστίμου 177 εκατομμύρια ευρώ. Η ελληνική Δικαιοσύνη συνεχίζει τη διερεύνηση της υπόθεσης, χωρίς ακόμη να έχουν επιβληθεί ποινικές κυρώσεις στους υπαίτιους.

Σκάνδαλο ΙΚΑ Καλλιθέας ²²

Για τεράστια απάτη σε βάρος του ΙΚΑ κατηγορήθηκαν υπάλληλοι του υποκαταστήματος της Καλλιθέας, που είναι από τα μεγαλύτερα της χώρας. Υπάλληλοι του υποκαταστήματος ελέγχθηκαν για έκδοση πηλαστών πιστοποιητικών, αδειών, χρηματικών παροχών και παροχών σε είδος. Η Οικονομική Αστυνομία προέβη σε συλλήψεις για το μεγάλο σκάνδαλο στο ΙΚΑ Καλλιθέας. Η εν λόγω απάτη σε βάρος του ΙΚΑ είχε ως αποτέλεσμα ο οργανισμός να υποστεί ζημιά η οποία υπερβαίνει τα 12 εκατομμύρια ευρώ.

Ορισμένοι από τους «ασθενείς» που συνεργάζονταν με το κύκλωμα φέρονται να έχουν παραδεχθεί στους αξιωματικούς της ΕΛ.ΑΣ.: «Προ μεγάλου χρονικού διαστήματος δεχθήκαμε τηλεφώνημα από υπαλλήλους του ΙΚΑ στην Καλλιθέα, οι οποίοι μας ρώτησαν αν θα θέλαμε να βγάλουμε ένα σεβαστό ποσό κάθε μήνα, αν θέλουμε να έχουμε ένα καλό χαρτζιλίκι. Μας πρότειναν, λοιπόν, να εμφανιζόμαστε ως ασθενείς νοσηλεύμενοι σε νοσοκομεία ή να ζητάμε άλητες ιατρικές υπηρεσίες. Αυτοί θα εξέδιδαν τις σχετικές βεβαιώσεις και θα προχωρούσαν στις σχετικές καταγραφές στα βιβλιάρια μας». Στο μεταξύ, αποκαλύφθηκε ότι η δράση του εν λόγω κυκλώματος ήταν γνωστή σε πλήθος «παροικούντων», οι οποίοι δεν είχαν επωφεληθεί καθ' οιονδήποτε τρόπο από τις παράνομες παροχές.

Ομοιότητες και διαφορές των τριών υποθέσεων

- Όλες οι ανωτέρω υποθέσεις συνιστούν σκάνδαλα σε βάρος του δημοσίου συμφέροντος.
- Το οικονομικό όφελος δεν ήταν πάντα το κίνητρο (βλ. σκάνδαλο Vodafone). Συνακόλουθα, και οι επιπτώσεις των εν λόγω σκανδάλων δεν ήταν σε όλες τις περιπτώσεις οικονομικής φύσης.
- Οι ανωτέρω υποθέσεις αγγίζουν τόσο τον δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα, ενώ οι εν λόγω τομείς συχνά διασταυρώνονται (βλ. σκάνδαλο Vodafone).
- Όλες οι προαναφερθείσες υποθέσεις διαφθοράς έμειναν στο σκοτάδι για σημαντικό χρονικό διάστημα.
- Για το σύνολο των ανωτέρω σκανδάλων αποκαλύφθηκε ότι τούτα ήταν γνωστά για μακρό χρονικό διάστημα σε ευρύ κύκλο προσώπων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι όλα τα εν λόγω πρόσωπα έφεραν ποινικές ή άλλου είδους ευθύνες. Κάποιοι ήταν απλοί γνώστες των συμβάντων.
- Καθ' όλο το διάστημα που λάμβαναν χώρα τα ανωτέρω σκάνδαλα, ήταν σε ισχύ διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας περί της υποχρέωσης κάθε πολίτη να αναφέρει στις αρμόδιες αρχές οποιοδήποτε αδίκημα υποπίπτει στην αντίληψη του (άρθρο 40 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).

ΠΟΡΕΙΑ ΣΕ ΕΝΑ ΔΡΟΜΟ ΣΠΑΡΜΕΝΟ ΜΕ ΑΓΚΑΘΙΑ

Μόνη η θέσπιση νομικού πλαισίου δεν πρόκειται όμως να αποδώσει τα αναμενόμενα. Απαιτείται να υπερβούμε ως ελληνική κοινωνία προκαταλήψεις και παθογένειες αιώνων, όπως προκύπτει και από το βιβλίο του Γ. Π. Δράκου «Κακία σιωπηθείσα...»²³, που δημοσιεύθηκε το 1979²⁴, το οποίο θα μπορούσε ίσως να χαρακτηριστεί ως η πρώτη εν Ελλάδι συγκροτημένη μελέτη για την ανάγκη θέσπισης νομικού πλαισίου περί whistleblowing. Στο βιβλίο του αυτό ο Γ. Π. Δράκος επιχειρεί και μια ιστορική

22. <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=448190>
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=447465>
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=447813>
<http://www.protothema.gr/greece/article/?aid=181965>

23. Ο τίτλος προέρχεται από τη ρήση του Μεγάλου Βασιλείου «Κακία σιωπηθείσα...»²³.

24. Γ.Π. Δράκος, «Κακία σιωπηθείσα...», 1979.

αναδρομή, προκειμένου να αποδείξει ότι η ηθική υποχρέωση καταγγελίας φαινομένων αδιαφάνειας και διαφθοράς, επιζήμιων για το δημόσιο συμφέρον δεν είναι ξένη προς την ελληνική κουλτούρα, όπως διαμορφώθηκε από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Χαρακτηριστικά ο Δράκος παραθέτει :

«Αν λείπει κάτι [...] από την σύγχρονη κοινωνία είναι η έφεση να καταγγέλλουμε επώνυμα τις παραβάσεις και τα τυχόν ανομήματα των τρίτων που πέφτουν στην αντίληψή μας. Και η έλλειψη αυτή είναι οργανικά δεμένη με το εθνικό μας ελάττωμα της ανευθυνότητας.»

«Ο [...] Λυκούργος, ο Αθηναίος ρήτωρ, στον λόγο του κατά Λεωκράτους έλεγε: ούτε οι νόμοι ούτε οι δικαστές μπορούν να έχουν αποτέλεσμα αν κάποιος δεν καταγγείλει τους παρανομούντας.»

Παρόμοιες αναφορές, τονίζει ο κ. Δράκος, υπάρχουν και σε κείμενα άλλων αρχαίων κλασικών:

«Ενδεικτικά μόνο θα αναφέρουμε τον Πλάτωνα στον Γοργία που λέει ότι το μεγαλύτερο και πρώτο από όλα τα κακά είναι να μη τιμωρείται εκείνος που αδικεί, αλλά και συμβουλεύει να μη κατηγορούμε τους ανθρώπους με προχειρότητα και ευκολία. Τον Σωκράτη που, κατά τον νεοπλατωνικό λόγο Στοιβαίο, είπε ότι εκείνη η πόλις διοικείται άριστα, όταν η ύπαρξίς της ταυτίζεται με την ύπαρξη του νόμου και όταν τιμωρεί αυτούς που τον παραβαίνουν. Τον Μένανδρο, που κατά τον αυτόν Στοιβαίο, είπε ότι αν καθένας μας εποθεμούσε με προθυμία εκείνον που αδικεί, θεωρώντας σαν δικιά του την αδικία που γίνεται, ποτέ δεν θα πλήθαιναν τόσο πολύ οι κακοί. Τον Δημοσθένη που στον λόγο του κατά Μειδία είπε ότι οι νόμοι είναι ισχυροί εξ αιτίας σας και σεις, εξ αιτίας των νόμων. Πρέπει να βοηθάτε τους νόμους και να θεωρείτε τα αδικήματα εναντίον των νόμων ότι στρέφονται εναντίον του συνόλου.»

Τέλος τα ακόλουθα αποσπάσματα του εν λόγω βιβλίου αξίζουν παράθεσης, καθότι φωτίζουν σφαιρικά την ιστορία και το πρόβλημα:

«Δεν είναι τυχαίο ότι με τέτοιες αρχές δικαίου έλαμψε η δημοκρατία στην αρχαιότητα, αφού δημοκρατία προϋποθέτει πολίτη με νοσοτροπία υπεύθυνου άρχοντα.»

«Στο Βυζάντιο, με την Ιουστινιάνειο νομοθεσία, ένα από τα λαμπρότερα έργα του Ιουστινιανού, ο πολίτης υποχρεούται να καταγγείλει την παράβαση.»

«Η εμπειρία που απέκτησαν όσοι ετόλημαν να καταγγείλουν, έδωσε τους άλλους ότι αδιαφορία έχει ως αποτέλεσμα την μακαριότητα. Μακάριοι, λοιπόν οι αδιάφοροι. [...] Και ησυχάσαμε την συνείδησή μας, ή όσην τουλάχιστον συνείδηση είχαμε, με τις παρομιές που φτιάχνει για κάθε τέτοια περίπτωση η λαϊκή θυμοσοφία:

- Ένας κούκος δεν φέρνει την άνοιξη...
- Εγώ θα φτιάξω το ρωμέικο;
- Κύττα την δουλειά σου...»

«Η έλλειψη συμπαράστασης των τρίτων δεν είναι μόνον αρνητική εκδήλωση. Έχει την χειρότερή της μορφή με τον χαρακτηρισμό του άλλου ως «καταδότου», για τον οποίον μάλιστα χρησιμοποιούμε και την γνωστή ιταλική λέξη²⁵. Ακόμη και στα παιδικά μας χρόνια, στο σχολείο, μας ενοχλούσε ο τίτλος του «μαρτυριάρη».»

«Αδιαφορία οδηγεί σε επιβράβευση της παρανομίας. Αποφυγή καταγγελίας αποτελεί συνειδητή!»

«Έχουμε αίσθημα εντροπής για την όποια δική μας ευτυχία, όταν γύρω μας φωνάζει η δυστυχία των συνανθρώπων μας;»

«Έχουμε υποχρεώσεις ή μόνο απαιτήσεις και δικαιώματα;»

«Έχουμε αίσθημα ευθύνης στην κάθε μας εκδήλωση; Είτε διοικούντες είμαστε είτε διοικούμενοι ενεργούμε υπεύθυνα; Εφαρμόζουμε τους νόμους όταν μπορούμε να τους παραβούμε;»

Η ηθική υποχρέωση καταγγελίας φαινομένων αδιαφάνειας και διαφθοράς, επιζήμιων για το δημόσιο συμφέρον δεν είναι ξένη προς την ελληνική κουλτούρα

25. Είναι επίσης χαρακτηριστική στην ιταλική κουλτούρα η θυμολογία ρήση «Chi fa la spia, non è figlio di Maria (Όποιος μαρτυράει, δεν αποτελεί τέκνο της Παρθένου Μαρίας)».

ΘΑ ΦΑΝΕΙ ΦΩΣ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΝΕΛ;

Το 1999, ολόκληρο το κολλέγιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό την ηγεσία του Jacques Santer εξαναγκάστηκε σε παραίτηση, ο αντίκτυπος της οποίας έγινε αισθητός σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η παραίτηση των 20 Επιτρόπων έλαβε χώρα ύστερα από τις παρατυπίες που επεσήμανε η Επιτροπή Ελέγχου του Προϋπολογισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην ανάθεση συμβάσεων σε εξωτερικές εταιρείες²⁶. Ρόλο whistleblower στην εν λόγω αποκάλυψη έπαιξε ο τότε Ολλανδός ελεγκτής της Διεύθυνσης Οικονομικού Ελέγχου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και μετέπειτα Ευρωβουλευτής Paul van Buitenen. Πριν εκλεγεί Ευρωβουλευτής, όμως, ο Ολλανδός ελεγκτής υπέστη σοβαρά αντίποινα από τους προϊσταμένους του και εξαναγκάστηκε σε παραίτηση από τη θέση του²⁷. Με το παραπάνω παράδειγμα καθίσταται σαφές ότι ακόμη και ένας τόσο εξελιγμένος φορέας όπως η κεντρική διοίκηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που θεωρείται πρότυπο χρηστής διαχείρισης και διαφάνειας, μέχρι πρόσφατα δεν είχε αφομοιώσει πρακτικές όπως το whistleblowing. Τούτο αποδεικνύει ότι μόνη η θέσπιση νομοθεσίας χωρίς την παράλληλη καλλιέργεια κουλτούρας εναντίωσης στη διαφθορά αποτελεί βήμα στο κενό.

Μόνη η θέσπιση νομοθεσίας χωρίς την παράλληλη καλλιέργεια κουλτούρας εναντίωσης στη διαφθορά αποτελεί βήμα στο κενό

Παρά την ισχύ στην ελληνική έννομη τάξη του άρθρου 40 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας περί της υποχρέωσης των ιδιωτών να αναγγέλλουν στις διωκτικές αρχές αξιόποινες πράξεις που περιέχονται σε γνώση τους, είναι προφανές και εύλογο ότι η συγκεκριμένη διάταξη μέχρι σήμερα δεν έχει επιφέρει καθολικά και ανεξάρτητα κυρώσεις στους παραβάτες. Έτσι και το whistleblowing αποτελεί αναμφίβοτα επιλογή και όχι νομική υποχρέωση. Ο διάσημος Βρετανός συγγραφέας Edward Morgan Forster είχε κάποτε -πολύ εύγλωττα και ειρωνικά- πει: «*Αν έπρεπε κάποια στιγμή να διαλέξω ανάμεσα στο να προδώσω την πατρίδα μου και να προδώσω τον φίλο μου, εύχομαι να έχω το κουράγιο να διαλέξω την προδοσία της πατρίδας μου.*»²⁸

Το δίλημμα αυτό αντιμετωπίζει και οποιοσδήποτε δυνητικός whistleblower, δεδομένου ότι προβαίνοντας στην καταγγελία ο whistleblower μεταθέτει αυτόματα τον εαυτό του σε μια σφαίρα επικινδυνότητας. Κατ' αρχάς, διότι πάντα τίθενται σε αμφισβήτηση τα κίνητρά του. *Μήπως είναι η βαθιά επιθυμία για φήμη ή για δόξα που τον παρακινεί να προβεί σε αποκαλύψεις;* Έχουν όμως άραγε σημασία τα κίνητρα όταν η καταγγελία είναι βάσιμη και καταλήγει να προστατεύσει το δημόσιο συμφέρον; Θα μπορούσε εύκολα να υποστηριχθεί ότι παίρνοντας κανείς τη σωστή απόφαση για τους λάθος λόγους, δεν μεταβάλλει την ορθότητα της απόφασής του. Η πραγματικότητα όμως είναι ψυχρή και αφοπλιστική: όλοι θέλουν να γίνουν ήρωες, αλλά κανένας δεν θέλει να γίνει θύμα. Υπό αυτό το πρίσμα, οι whistleblowers είναι κάθε άηλο παρά οι «*ήρωες της πολυθρόνας*». Οι περιπτώσεις που κάποιος whistleblower δεν έχει υποστεί ούτε μια από τις πολύ οδυνηρές συνέπειες της απώλειας εργασίας, κοινωνικής απομόνωσης, σωματικής βλάβης ή και εξόντωσης είναι ελάχιστες. Η έντονη αμφισβήτηση και προκατάληψη που περιβάλλει το θεσμό συνοψίζεται εξάλλου στο ερώτημα «*whistleblowers: ήρωες ή προδότες?*»²⁹, καθώς και στην ρήση «*shoot the messenger!*».

Η σημασία της θέσπισης ενός αποτελεσματικού νομικού πλαισίου συνδέεται άμεσα με το δίλημμα αν το whistleblowing είναι η σωστή απόφαση. Τούτο, διότι η επιτυχής έκβαση μιας σκοτεινής υπόθεσης που αποκαλύφθηκε χάρη σε έναν whistleblower σημαίνει ότι ο τελευταίος πήρε τη σωστή απόφαση. Έστω όμως και αν κάποιος υποστηρίξουν ότι, παρά την ανεπιτυχή έκβαση της υπόθεσης, ο whistleblower πήρε τη σωστή απόφαση, είναι βέβαιο ότι ελάχιστοι θα ακολουθήσουν στο μέλητον το παράδειγμά του. Ωστόσο, μια ευνομούμενη πολιτεία, και δη μια χώρα που έφτασε στο χείλος της οικονομικής καταστροφής εξαιτίας της κακοδιαχείρισης, των στρεβλώσεων και της αδιαφάνειας, δεν μπορεί να βασίζεται για πολύ ακόμα στην αυτοθυσία ολίγων «μαρτύρων». Είναι επιτακτική ανάγκη ο θεσμός του whistleblowing να εφαρμοσθεί πλήρως και στην Ελλάδα και οι whistleblowers να τεθούν στο κέντρο ενός αδιαπέραστου πλέγματος προστασίας. Μέχρι πρότινος δεν υπήρξε καμία ή ελάχιστη πολιτική βούληση για να αντιμετωπιστούν οι ελλείψεις αυτές, παρ' όλο που οικονομικά και πολιτικά σκάνδαλα εξακολουθούν να έρχονται στο φως. Ωστόσο, πρόσφατα άρθρα αναφέρουν ότι τα υπουργεία Δικαιοσύνης, Οικονομικών και Διοικητικής Μεταρρύθμισης έχουν συγκροτήσει από κοινού νομοθετική επιτροπή για την εκπόνηση σχεδίου νόμου που θα ενθαρρύνει την καταγγελία περιστατικών διαφθοράς από πολίτες και εργαζόμενους.

26. www.europarl.europa.eu/highlights/el/105.html

27. Council of Europe Parliamentary Assembly – Committee on Legal Affairs and Human Rights, The Protection of Whistleblowers, 2009, σελ. 6.

28. Bouville Mathieu, "Whistle-blowing and morality", 81(3) Journal of Business Ethics 2008, σελ. 579-585.

29. Council of Europe Parliamentary Assembly – Committee on Legal Affairs and Human Rights, The Protection of Whistleblowers, 2009, σελ. 5.

Μένει να δούμε αν αυτές οι φήμες, θα μετατραπούν σε μια ισχυρή νομοθετική πρωτοβουλία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Άρθρο 281 Αστικού Κώδικα: Κατάχρηση δικαιώματος

«Η άσκηση του δικαιώματος απαγορεύεται αν υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος.»

Άρθρο 252 Ποινικού Κώδικα: Παραβίαση υπηρεσιακού απορρήτου

1. Ο υπάλληλος που [...], παραβιάνοντας τα καθήκοντά του, γνωστοποιεί σε άλλον:

α) πράγμα, το οποίο γνωρίζει μόνο λόγω της υπηρεσίας του ή

β) έγγραφο που είναι εμπιστευμένο ή προσιτό λόγω της υπηρεσίας του, αν τέλεισε κάποια από τις πράξεις αυτές με σκοπό να ωφεληθεί ο ίδιος ή να βλάψει το κράτος ή κάποιον άλλον, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών.

2. Όποιος, υπηρετώντας με οποιαδήποτε σχέση στο Πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού, των Υπουργών ή των Υφυπουργών, όπως ιδίως με την ιδιότητα ειδικού συνεργάτη, ειδικού συμβούλου, μετακλήτου διοικητικού υπαλλήλου, αποσπασμένου ή με ανάθεση καθηκόντων υπαλλήλου, εργαζομένου με σύμβαση έργου ή και ως μέλος ομάδων εργασίας ή επιτροπών, γνωστοποιεί σε άλλον: α) πληροφορία την οποία γνωρίζει μόνο λόγω της υπηρεσίας του ή β) έγγραφο που του είναι εμπιστευμένο ή προσιτό λόγω της υπηρεσίας του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών. Αν ενεργεί με σκοπό να ωφεληθεί ο ίδιος ή άλλος ή για να βλάψει το κράτος ή άλλον, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός (1) έτους και χρηματική ποινή από εκατό χιλιάδες (100.000) ευρώ έως πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ.

3. Με τις ποινές των προηγούμενων παραγράφων τιμωρείται και ο τρίτος, ο οποίος χρησιμοποιεί την πληροφορία ή το έγγραφο εν γνώσει της προέλευσής του, με σκοπό να ωφεληθεί ο ίδιος ή άλλος ή για να βλάψει το κράτος ή άλλον.

Δεν αποτελεί άδικη πράξη, η χρησιμοποίηση, εντός του αναγκαίου μέτρου, της πληροφορίας ή του εγγράφου, που γίνεται για την ικανοποίηση του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος της ενημέρωσης της κοινής γνώμης.»

Άρθρο 263B Ποινικού Κώδικα: Μέτρα προστασίας και επιείκειας για όσους συμβάλλουν στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς

1. Αν ο υπαίτιος των πράξεων των άρθρων 236 παράγραφοι 1 και 2 (ενεργητική δωροδοκία) και 237 παράγραφος 3 (δωροδοκία δικαστή) ή ο συμμετοχος στις πράξεις των άρθρων 235 (παθητική δωροδοκία), 237 παράγραφοι 1 και 2 (δωροδοκία δικαστή) και 239 έως 261 (εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία) καθώς και του άρθρου 390 (απιστία), όταν τελείται από υπάλληλο, συμβάλλει ουσιωδώς, με αναγγελία στην αρχή, στην αποκάλυψη της συμμετοχής στις πράξεις αυτές υπαλλήλου ή δικαστικού λειτουργού, τιμωρείται με ποινή μειωμένη στο μέτρο του άρθρου 44 παράγραφος 2 του Ποινικού Κώδικα. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αναστολή εκτέλεσης της ποινής αυτής, ανεξάρτητα αν συντρέχουν οι όροι των άρθρων 99 επόμενα. Το συμβούλιο Πλημμελειοδικών με βούλευμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών διατάσσει την αναστολή της άσκησης ποινικής δίωξης κατά του υπαίτιου για ορισμένο χρονικό διάστημα, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η αλήθεια των προσφερόμενων στοιχείων. Την αναστολή της δίωξης μπορεί να διατάξει και το δικαστήριο, εφόσον τα στοιχεία προσφέρονται μέχρι την έκδοση απόφασης σε δεύτερο βαθμό. Αν μετά την αναστολή της ποινικής δίωξης προκύψει ότι τα προσφερόμενα από τον υπαίτιο στοιχεία δεν ήταν επαρκή για την άσκηση ποινικής δίωξης κατά του υπαλλήλου ή του δικαστικού λειτουργού, το σχετικό βούλευμα ή απόφαση ανακαλείται και συνεχίζεται κατά του υπαίτιου η ανασταθείσα ποινική δίωξη.

2. Υπάλληλος, υπαίτιος για την τέλεση των πράξεων των άρθρων 235 έως 261 (εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία), καθώς και του άρθρου 390 (απιστία) ή συμμετοχος στις πράξεις αυτές, ο οποίος συμβάλλει ουσιωδώς με αναγγελία στην αρχή, στην αποκάλυψη της συμμετοχής στις πράξεις αυτές άλλων υπαλλήλων, τιμωρείται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην προηγούμενη παράγραφο, εφόσον το πρόσωπο που καταγγέλλεται κατέχει θέση σημαντικά υπερέχουσα της

δικής του και ο ίδιος μεταβιβάζει στο Δημόσιο όλα τα περιουσιακά στοιχεία που έχει αποκτήσει, αμέσως ή εμμέσως, από την τέλεση ή τη συμμετοχή στην τέλεση των πιο πάνω εγκλημάτων.

3. Αν κάποιος από τους υπαίτιους των εγκλημάτων των άρθρων 235 έως 261 (εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία) και 390 (απιστία) ή πράξεων νομιμοποίησης εσόδων που προέρχονται άμεσα από τις συγκεκριμένες εγκληματικές δραστηριότητες, προσφέρει αποδεικτικά στοιχεία για τη συμμετοχή στις πράξεις αυτές ατόμων που διατεθούν ή διατέλεσαν μέλη της Κυβέρνησης ή Υφυπουργοί, το δικαστικό συμβούλιο, με βούλευμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα, διατάσσει την αναστολή της ασκθείσας σε βάρος του ποινικής δίωξης και την αμελλητί παραπομπή της οικογραφίας στη Βουλή. Την παραπάνω αναστολή μπορεί να διατάξει και το δικαστήριο, εφόσον τα στοιχεία προσφέρονται μέχρι την έκδοση απόφασης σε δεύτερο βαθμό. Με το ίδιο βούλευμα ή απόφαση μπορεί να διαταχθεί και η άρση ή η αντικατάσταση των μέτρων δικονομικού καταναγκασμού που έχουν ταχθεί.

Εάν η Βουλή κρίνει, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 86 του Συντάγματος, ότι τα στοιχεία δεν είναι επαρκή για την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος Υπουργού ή Υφυπουργού, το βούλευμα ή η απόφαση ανακαλείται και η ανασταλείσα ποινική δίωξη συνεχίζεται. Εάν η Βουλή αποφασίσει την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος Υπουργού ή Υφυπουργού κατά το άρθρο 86 του Συντάγματος, σε περίπτωση καταδίκης από το Ειδικό Δικαστήριο, ο κατά το προηγούμενο εδάφιο συμμετέχων που προσέφερε τα αποδεικτικά στοιχεία τιμωρείται με ποινή μειωμένη στο μέτρο του άρθρου 44 παράγραφος 2 του Ποινικού Κώδικα. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την αναστολή εκτέλεσης της ποινής αυτής κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1.

4. Εάν η κίνηση της ποινικής διαδικασίας δεν είναι δυνατή λόγω παραγραφής του αδικήματος, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο εδάφιο β' της παραγράφου 3 του άρθρου 86 του Συντάγματος, στον κατηγορούμενο επιβάλλεται ποινή μειωμένη στο μέτρο του άρθρου 44 παράγραφος 2 του Ποινικού Κώδικα. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει και την αναστολή εκτέλεσης της ποινής αυτής, ανεξάρτητα αν συντρέχουν οι όροι των άρθρων 99 επόμενα, εφόσον:

- α) στην ίδια Βουλευτική Περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας επήλθε η παραγραφή και το αργότερο έως το πέρας της πρώτης τακτικής Συνόδου της επόμενης Βουλευτικής Περιόδου, συσταθεί εξεταστική επιτροπή, και
- β) η επιτροπή κρίνει τα προσφερόμενα στοιχεία επαρκή.

Η εξεταστική επιτροπή αποφασίζει, αφού λάβει υπόψη της εισήγηση Εφέτη, στον οποίο ανατέθηκε έρευνα για τη διαπίστωση της επάρκειας των στοιχείων, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 6 του άρθρου 147 του Κανονισμού της Βουλής.»

Άρθρο 371 Ποινικού Κώδικα: Παραβίαση επαγγελματικής εξεμύθειας

1. Κληρικοί, δικηγόροι και κάθε είδους νομικοί παραστάτες, συμβολαιογράφοι, γιατροί, μαιές, νοσοκόμοι, φαρμακοποιοί και άλλοι στους οποίους κάποιος εμπιστεύονται συνήθως λόγω του επαγγέλματός τους ή της ιδιότητάς τους, ιδιωτικά απόρρητα, καθώς και οι βοηθοί των προσώπων αυτών, τιμωρούνται με χρηματική ποινή ή με φυλάκιση μέχρι ενός έτους αν φανερώσουν ιδιωτικά απόρρητα που τους τα εμπιστεύτηκαν ή που τα έμαθαν λόγω του επαγγέλματός τους ή της ιδιότητάς τους.
2. Όμοια τιμωρείται όποιος, μετά το θάνατο ενός από τα πρόσωπα της παρ. 1 και απ' αυτή την αιτία γίνεται κάτοχος εγγράφων ή σημειώσεων του νεκρού σχετικών με την άσκηση του επαγγέλματός του, ή της ιδιότητάς του και από αυτά φανερώνει ιδιωτικά απόρρητα.
3. Η ποινική δίωξη γίνεται μόνο με έγκληση.
4. Η πράξη δεν είναι άδικη και μένει ατιμώρητη αν ο υπαίτιος απέβληπε στην εκπλήρωση καθήκοντός του ή στη διαφύλαξη έννομου ή για άλλο λόγο δικαιολογημένου ουσιώδους συμφέροντος δημοσίου ή του ίδιου ή κάποιου άλλου, το οποίο δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά.»

Άρθρο 40 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας: Υποχρέωση ιδιωτών

1. Ακόμα και ιδιώτες οφείλουν στις συγκεκριμένες περιπτώσεις που προβλέπονται από το νόμο, αν αντιληφθούν οι ίδιοι αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως, να την αναγγείλουν στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών ή σε οποιον-

δήποτε ανακριτικό υπάλληλο. Η αναγγελία αυτή μπορεί να γίνει είτε εγγράφως με μια αναφορά ή προφορικά, οπότε συντάσσεται έκθεση.

2. Στην αναφορά ή στην προφορική δήλωση πρέπει να αναφέρονται όλες οι λεπτομέρειες που αφορούν την πράξη, τους δράστες και τις αποδείξεις.
3. Αν πολλοί πληροφορήθηκαν για την αξιόποινη πράξη, τότε καθένας έχει ξεχωριστά την υποχρέωση αυτή.

Άρθρο 15 παρ. 2 ν. 3849/2010 περί τροποποίησης του ν. 3213/2003, διατάξεων του Ποινικού Κώδικα που αφορούν εγκλήματα σχετικά με την Υπηρεσία και άλλων διατάξεων:

2. Υπάλληλος ο οποίος καταγγέλλει την τέλεση κάποιου από τα εγκλήματα των άρθρων 235 έως 261 του Ποινικού Κώδικα (εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία) και με βάση την καταγγελία του ασκείται ποινική δίωξη σε βάρος ενός ή περισσότερων υπαλλήλων, μπορεί, μετά από αίτημά του να μεταταχθεί, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων με απόφαση του οικείου Υπουργού και του Υπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, σε οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία, εφόσον υπάρχουν σε αυτή κενές οργανικές θέσεις.

Άρθρο 9 ν. 2928/2001 περί τροποποίησης διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλων διατάξεων για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων:

1. Κατά την ποινική διαδικασία για τις πράξεις της συγκρότησης ή συμμετοχής σε οργάνωση της παραγράφου 1 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα και για συναφείς πράξεις μπορεί να λαμβάνονται μέτρα για την αποτελεσματική προστασία από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό των ουσιαστών μαρτύρων, των προσώπων που κατά το άρθρο 187Α του Ποινικού Κώδικα βοηθούν στην αποκάλυψη εγκληματικών δραστηριοτήτων ή και των οικείων τους.
2. Μέτρα προστασίας είναι η φύλαξη με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό της αστυνομίας, η κατάθεση με χρήση ηλεκτρονικών μέσων ηχητικής και οπτικής ή μόνο ηχητικής μετάδοσής της, η μη αναγραφή στην έκθεση εξέτασης του ονόματος, του τόπου γέννησης, κατοικίας και εργασίας, του επαγγέλματος και της ηλικίας, που διατάσσονται με αιτιολογημένη διάταξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, η μεταβολή των στοιχείων ταυτότητας, καθώς και η μετάθεση ή μετάταξη ή απόσπαση για αόριστο χρονικό διάστημα, με δυνατότητα ανάκλησής της, των δημοσίων υπαλλήλων, που αποφασίζονται κατά παρέκκλιση από τις κείμενες διατάξεις από τους αρμόδιους Υπουργούς ύστερα από εισήγηση του αρμόδιου Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών. Η υπουργική απόφαση μπορεί να προβλέπει τη μη δημοσίευσή της στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθώς και άλλους τρόπους διασφάλισης της μυστικότητας της πράξης. Τα μέτρα προστασίας λαμβάνονται με τη σύμφωνη γνώμη του μάρτυρα, δεν περιορίζουν την ατομική ελευθερία του πέρα από το αναγκαίο για την ασφάλειά του μέτρο και διακόπτονται αν ο μάρτυρας το ζητήσει εγγράφως ή δεν συνεργάζεται για την επιτυχία τους.
3. Κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο μάρτυρας του οποίου δεν αποκαλύφθηκαν τα στοιχεία ταυτότητας, καλείται με το όνομα που αναφέρεται στην έκθεση εξέτασής του, εκτός αν ζητηθεί από τον εισαγγελέα ή από ένα διάδικο η αποκάλυψη του πραγματικού ονόματος, οπότε το δικαστήριο διατάσσει την αποκάλυψη. Την αποκάλυψη μπορεί να διατάξει το δικαστήριο και αυτεπαγγέλτως. Σε κάθε περίπτωση το δικαστήριο μπορεί να διατάξει όσα ορίζονται στο άρθρο 354 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.
4. Αν δεν έχουν αποκαλυφθεί τα στοιχεία ταυτότητας του μάρτυρα, μόνη η κατάθεσή του δεν είναι αρκετή για την καταδίκη του κατηγορουμένου.

	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΜΕΡΙΚΩΣ	ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ
Ευρύς ορισμός του whistleblowing		✓		
Ευρύς ορισμός του whistleblower		✓		
Ευρεία προστασία έναντι αντιποίνων	✓			Προστασία δυνάμει διατάξεων διοικητικού, ποινικού και αστικού δικαίου.
Διαδικασίες εσωτερικής αναφοράς		✓		
Διαδικασίες εξωτερικής αναφοράς			✓	Άρθρο 252 ΠΚ Άρθρο 263B ΠΚ Άρθρο 371 ΠΚ Άρθρο 40 ΚΠΔ Τα ανωτέρω άρθρα προβλέπουν περιπτώσεις όπου επιτρέπεται η αποκάλυψη πληροφοριών για την προστασία υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, χωρίς, ωστόσο, να προβλέπουν σαφή διαδικασία, με την εξαίρεση του άρθρου 40 ΚΠΔ.
Συμμετοχή του whistleblower		✓		
Σύστημα παροχής κινήτρων		✓		
Προστασία της εμπιστευτικότητας			✓	Αποσπασματικές διατάξεις όπως π.χ. το άρθρο 9 ν. 2928/2001 που αφορά την προστασία μαρτύρων που παρέχουν πληροφορίες για εγκληματικές οργανώσεις.
Αποδοχή ανώνυμων αναφορών	✓			Δεν αποκλείεται από κείμενη διάταξη.
Μη επιβολή κυρώσεων για αβάσιμες αποκαλύψεις	✓			
Φορέας αρμόδιος για την εφαρμογή του whistleblowing		✓		
Δικαίωμα ακρόασης	✓			Προστασία δυνάμει διατάξεων διοικητικού, ποινικού και αστικού δικαίου.
Πλήρες πλέγμα προστασίας		✓		Προστασία δυνάμει διατάξεων διοικητικού, ποινικού και αστικού δικαίου.
Κυρώσεις για αντίποινα	✓			Προστασία δυνάμει διατάξεων διοικητικού, ποινικού και αστικού δικαίου.
Συμμετοχή πολλών φορέων	✓			

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Banisar D., "Whistleblowing: International Standards and Developments", στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.
2. Jubb P.B., "Whistleblowing": a Restrictive Definition and Interpretation", 21 Journal of Business Ethics 1999, σελ. 77-94.
3. Calland R. & Dehn G., Whistleblowing around the World: Law, Culture and Practice, 2004, σελ. 9.
4. Banisar D., "Whistleblowing: International Standards and Developments", στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.
5. Banisar D., "Whistleblowing: International Standards and Developments", στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.
6. Haig R. & Bowal P., Whistleblowing and Freedom of Conscience: towards a New Legal Analysis, 2012.
7. Transparency international, Policy Position: Whistleblowing - an Effective Tool in the Fight against Corruption, 2010.
8. European Parliament – Directorate General Internal Policies of the Union – Budgetary Support Unit – Budgetary Affairs, Whistleblowing Rules: Best Practice, Assessment and Revision of Rules Existing in EU Institutions, σελ. 9.
9. Ethics Resource Center, Inside the Mind of a Whistleblower - a Supplement Report of the 2011 National Business Ethics Survey, 2012.
10. Βλ. Παράρτημα για αναλυτική παράθεση των σχετικών διατάξεων.
11. Transparency international, Policy Position: Whistleblowing - an Effective Tool in the Fight against Corruption, 2010.
12. Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πλοητικής, 2012, σελ. 7.
13. Banisar D., "Whistleblowing: International Standards and Developments", στο Sandoval I.E. (ed.), Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society, 2011.
14. Transparency international, Recommended Principles for Whistleblower Legislation, 2012.
15. Η προστασία επεκτείνεται και στους απονευμένους ή δυνητικούς whistleblowers, άτομα που προσφέρουν συμνηρωματικές πληροφορίες, καθώς και αυτούς που συνδράμουν ή αποπειρώνται να συνδράμουν whistleblowers.
16. «Εύλογη πεποίθηση» μπορεί να οριστεί η περίπτωση κατά την οποία κάποιο πρόσωπο θα μπορούσε λογικά να υποψιαστεί την τέλεση αδικοπραξίας υπό το φως των διαθέσιμων στοιχείων
17. Το βάρος απόδειξης ότι ο whistleblower γνώριζε ότι οι πληροφορίες ήταν ψευδείς κατά το διάστημα της αποκάλυψης φέρει αυτός τον οποίο αφορά η αποκάλυψη.
18. Οι εργαζόμενοι πρέπει να ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τους εσωτερικούς μηχανισμούς αναφοράς, ως πρώτο βήμα, εφόσον τούτο είναι εφικτό και πρακτικό. Ως οδηγό για εσωτερικές διαδικασίες αναφοράς παρακαλούμε δείτε PAS Code of Practice for Whistleblowing Arrangements, British Standards Institute and Public Concern at Work, 2008.
19. Σε περίπτωση που οι διάλογοι αποκάλυψης διαφοροποιούνται, οι διαδικασίες περί της αποκάλυψης δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να είναι επαχθείς και θα πρέπει να επιτρέπουν η αποκάλυψη να βασίζεται σε εύλογη υπόνοια (rx UK Public Interest Disclosure Act)
20. http://www.koel.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=3192:2009-05-11-13-57-55&catid=169:265-08052009
<http://el.wikipedia.org>
http://crisisandresponsibility.blogspot.gr/2010/01/vodafone_28.html
http://www.press-time.com/new/index.php?option=com_content&view=article&id=1714:lr-vodafone&catid=16:reportage&Itemid=72
http://tsalikiadis.com/case_presentation_gr.html
21. <http://www.fimes.gr/2011/02/upovrychia-skandalo/>
<http://erodotos.wordpress.com/2011/02/08/skandalo-ypovrychio/>
<http://www.ekeo.gr/2011/05/%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%8C%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CE%B4%CE%BF%CE%B5-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B2%CF%81%CF%8D%CF%87%CE%B9%CE%B1-%C2%AB214/#more-13622>
<http://www.pame.gr/politiki/politika/skandalo-ipovrixion-oliki-atimorisia.html>
<http://www.newsbomb.gr/apokalypseis/story/213597/skandalo-ypovryhion-ferrostaal-h-germaniki-pleyra>
<http://www.otyposnews.gr/archives/24797#axzz209LOHcto>
22. <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=448190>
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=447465>
<http://www.tovima.gr/society/article/?aid=447813>
<http://www.protothema.gr/greece/article/?aid=181965>
23. Ο τίτλος προέρχεται από τη ρήση του Μεγάλου Βασιλείου «Κακία αιωνηθείσα, νόσος ύπουλη εστί.».
24. Γ.Π. Δράκος, «Κακία αιωνηθείσα...», 1979.
25. Είναι επίσης χαρακτηριστική στην ιταλική κουλτούρα η θυμώση ρήση «Chi fa la spia, non è figlio di Maria (Όποιος μαρτυράει, δεν αποζητεί τέκνο της Παρθένου Μαρίας)».
26. www.europarl.europa.eu/highlights/el/105.html
27. Council of Europe Parliamentary Assembly – Committee on Legal Affairs and Human Rights, The Protection of Whistleblowers, 2009, σελ. 6.
28. Bouville Mathieu, 'Whistle-blowing and morality', 81(3) Journal of Business Ethics 2008, σελ. 579-585.
29. Council of Europe Parliamentary Assembly – Committee on Legal Affairs and Human Rights, The Protection of Whistleblowers, 2009, σελ. 5.

